SOCIETATEA PENTRU CERCETAREA ŞI STUDIEREA DOBROGEI

ALEXANDRU P. ARBORE

# DIN ETNOGRAFIA DOBROGEI

## CONTRIBUŢIUNI LA AŞEZĂRILE TĂTARILOR ŞI TURCILOR IN DOBROGEA

EXTRAS DIN «ARHIVA DOBROGEI» VOL. II (1919)

BUCUREŞTI
TIPOGRAFIA CURŢII REGALE F. GÖBL FII
19, STRADA REGALĂ 19
1920

c. 4150

# CONTRIBUŢIUNI

LA

# STUDIUL AŞEZĂRILOR TĂTARILOR ȘI TURCILOR

IN

# DOBROGEA *).

---

Elementul cel mai numeros care a populat Dobrogea între veacurile XV şi XIX, imprimându-i un anumit caracter particular în ceiace priveşte dezvoltarea ei, şi care a lăsat un foarte mare număr de numiri topice cu caracter special turanic, este elementul musulman *tătaro-turc*.

Aşezarea acestui element în ţinuturile dobrogene nu este decât un fragment din marea operă de colonizare care s'a făcut în peninsula balcanică, după ce formaţiunile politice creştine şi-au perdut independenţa lor, fiind substituite de noua putere osmană. Această colonizare a fost mai puternică în regiunea Bulgariei răsăritene şi a litoralului Marei-Negre, întinzându-se astfel şi asupra *Deliormanului* şi *Dobrogei* până la gurile Dunării.

* * *

Cu mult înainte de stabilirea definitivă şi de extinderea puterii turceşti în Europa, Dobrogea cunoaşte o prima aşezare osmanlâie.

După ce Mihail Paleologul, refugiat la curtea *Selgiucizilor* şi apoi întors înapoi la Constantinopol, îşi începuse domnia ca întemeietor al dinastiei Paleologilor, scoţând ochii legitimului moştenitor al tronului, Ioan fiul lui Laskaris, — doi din marii demnitari ai

---

*) In acest articol urmărim *numai* aşezările turco-tătare, făcând abstracţiune de ştirile ce pomenesc pe Români. sau alte neamuri.

lui Ali-Behadâr, căutând să asedieze pe sultanul Roknedin în nium şi nereuşind, s'au îndreptat spre Constantinopol, punându-se la dispoziţiunea împăratului de acolo.

Câştigând câteva victorii în slujba împăratului prin părţile Bulgariei, ei au obţinut permisiunea să-şi aşeze cetele de Turcmeni, de cari erau însoţiţi, pe un *«iurt»*. Aşezarea acestor familii în număr de 10—20.000 s'a făcut sub conducerea lui *Saltuk-dedè*, în anul 1263; venind din Nicomedia, prin Scutari s'au stabilit în Dobrogea.

Bizuindu-se pe numărul şi vitejia acestora, un fugar selgiucid, *Aseddin Keikavus*, care fusese constrâns de fratele său Rokneddin Kiligiarslan să se refugieze în Constantinopol şi să-i lase acestuia tronul, concepù planul, — sub influenţa lui Ali-Behadâr, — să pună mâna pe tronul împăratului din Constantinopol. Trădat de un Grec, confidentul său, Assedin Keikavus împreună cu familia lui şi unii sfetnici este aruncat în închisoare, iar alţii sunt ucişi în greie chinuri.

Din îndemnul lui Rokneddin Kiligiarslan, fratele lui Aseddin, *Berkeşan*, şeful Tătarilor din Kipciac, trecù Dunărea pe ghiaţă şi înaintă până sub zidurile Constantinopolului, de unde luă pe Aseddin care fugise la Ainos. Intorcându-se înapoi cu dânsul, Berkeşan transportă cu el în Crimeia toată colonia turcească din Dobrogea [1]).

Cu armate numai, Turcii intrară mai înainte de anul 1389, anul luptei dela Cossovo, în Dobrogea şi pe lângă ţărmurile Dunării lângă Silistra şi Nicopole [2]).

Hammer, crede că în anul 1391, după ce *Tokatmitcı*, hanul Tatarici mari, fusese zdrobit aproape cu desăvârşire de către Timurchan, iar ţara sa distrusă, avù loc năvălirea Tătarilor din Kipciac, pe amândouă părţile Dunării, în Basarabia şi în Dobrogea [3]).

In 1417 sultanul Mahomed, în campania pe care o întreprinde împotriva lui Mircea, întăreşte localitatea *Ieni-Saleh*, lângă satul românesc Ienisala de astăzi, în marginea lacului Razim şi în apropierea Babadagului, precum şi Isaccea, *Sagxım*, la cel mai bun vad de trecere peste Dunăre, odată cu transformarea Giurgiului într'un cuib turcesc, ca şi a Nicopolei mici sau Turnului. In aceste cetăţi se aşează Osmani ca străjeri, iar în jurul lor, cu timpul începù să se desvolte o viaţă specială care avù ca urmare o înmulţire a elementului turcesc [4]).

Invaziunea lui Vladislav, regele Ungariei, în 1444, terminată cu grozava înfrângere dela Varna, făcând vizibilă slaba poziţiune a Turcilor în Bulgaria răsăriteană, sugeră ideia unei puternice colonizări cu elemente musulmane.

Această colonizare, începută pentru ţinutul Filipopolului şi a Stara-Zagorei cu colonişti din provincia Saruchan a Lidiei, în vremea sultanului Murad I (1362—1389) şi continuată sub Baiazid I (1389—1402) pentru regiunea dintre Adrianopol şi Stara-Planina, s'a întins treptat-treptat şi dealungul coastelor Mării-Negre până la gurile Dunării, coprinzând astfel şi fostele posesiuni de odinioară ale lui Dobrotici. Colonizarea pornită din motive strategice a avut ca urmare formarea unei masse compacte de populaţiune turceasca în regiunile pomenite, înăbuşind şi stânjenind desvoltarea istorică a populaţiunilor printre care s'a introdus acest nou element străin [5]).

*Andreas del Palaggio,* un martor ocular al luptei dela Varna, ne înfăţişează această provincie ca un «desertum», pustiu, care nu trebuie interpretat în sensul unei lipse desăvârşite de populaţie ce totuşi exista în număr mic, fiind formată din Vlahi, Cumani, Greci şi Bulgari. Chiar după 1444, colonizarea turcească nu era încă aşa de puternică, căci *Donado da Lezze,* care ia parte la expediţiunea dela sfârşitul lui Martie 1476 împotriva lui Ştefan cel Mare, arată că drumul dela Varna şi până la Dunăre, l-a făcut sultanul în zece zile, suferind lipsa tuturor celor necesare unei armate, din cauza locurilor sălbatece şi nepopulate. Expediţionarii erau nevoiţi să facă săpături în nisipul de pe marginea mării, pentru ca să-şi potolească setea cu apa ce ieşea în acele găuri; să-şi acopere caii şi vasele în care-şi preparau mâncarea, împotriva lăcustelor cari erau aşa de multe, încât formau nouri ce întunecau soarele, iar când se aşezau jos, le rodeau steagurile, sacii de merinde, etc. Drumul nu-l făceau decât în timpul nopţii [6]).

Alături cu aceşti colonişti turci, aduşi din Anadolia, au mai fost aşezaţi în Dobrogea şi Tatarii din părţile sudice ale Basarabiei şi din nordul Mărei-Negre, cu cari s'a mai colonizat regiunea Vardarului, a Zagorei bulgare — Sagra Turcilor — şesul întins *Filibes* (Filipopole), câteva districte din Tesalia şi regiunea Uskiubului (Scopiei).

Aşezându-se la Dunărea de jos şi în Dobrogea, Tătarii erau de cel mai mare ajutor sultanului în toate expediţiunile războinice, căci ei trăiau despărţiţi de grupul cel mare tătăresc, într'un fel de

neatârnare, călcând și prădând mereu hotarele vecine. Dobrogea întreagă devine la inceputul acestui veac, impreuna cu sudul Basarabiei, o raià tătarească. De aceia era sistematic pradată nu numai ţara dintre Prut și Nistru, dar chiar și aceia până la Siret și la Nord până la Hotin [7]).

Dela începutul veacului al XVI-lea, izvoarele polone mai cu seamă, încep a-i pomenì, sub numele de *Tartari Dobricen* și *Tartari Dobricenses*, ca atăcând și pustiind marginele acelei ţari. In numărul celor 30.000, cari năvălesc în Polonia la anul 1512, se coprind și *Tatari Dobrogeni*. Aceștia din urma erau aduși din *Chersonezul Tauric* și trei mii dintre dânșii, neocupaţi cu alta ceva, nu se ţineau decât de prazi și jafuri [8]).

Până la creiarea beglerbegatului de Silistra, Tatarii din Dobrogea ca și cei din Bugeacul Basarabiei sudice, ţineau de beglerbegul de Rumelia. Tatarii dobrogeni deci nu aveau o organizaţiune independentă ca cei din provinciile hanului, ci erau supuși direct administraţiunii otomane [9]).

Relaţiunile de călatorie de pe la sfârșitul veacului al XVI-lea, ne arată în unanimitate, ca majoritatea populaţiunii ţinutului de care ne ocupam, era formată din Turci și Tatari, ce locuiau cu deosebire mijlocul Dobrogei, incepând din regiunea Babadagului mai cu seamă, și continuându-se astfel până în regiunea Deli-ormanului și mai departe în Bulgaria răsăriteană. După toate probabilităţile și dupa resturile satelor tatarești de astazi, Tatarii locuiau mai cu seamă ţinuturile de stepă, iar Turcii parţile mai păduroase sau pe litoralul Marei Negre, împingând spre Dunare populaţiunea românească, care începe sa fie și ea pomenită mai des la începutul veacului al XVII-lea.

*Paul Giorgiu*, care călatorește prin 1590, ne dă o interesanta descriere a Dobrogei. Dupa ce arată că aceasta regiune este seasa și fara nici un fel de vegetaţie arborifera, — din care cauza locuitorii se servesc de tizic ca să faca focul — și după ce face cunoscut ca se simte o mare lipsa de apă, trecând la descrierea etnografică, adaugă ca această ţara e locuită pe malul marii de creștini, în ţinuturile: Charar, Maluch, Costanza, Mangalia, Irosto, Balcic și Varna; în Orachovera, Cavarno, Corbir, Eiherrena, Franga, Novosello și Galatta locuiau și creștini și Turci, afara de Balcic unde se aflau numai creștini; mijlocul provinciei «în terra ferma»,

îl ocupau Turcii în următoarele ţinuturi: Zatuchio, Baba, Carassui Cassasui, Pastarghi şi Provadia.

Din aceasta rezultă că regiunea *interioară* a Dobrogei, dela Babadag în jos şi până la Bazargic, era ocupată numai de elementul turco-tătar.

După ce Paul Giorgiu arată că cunóaşte bine Bulgaria şi starea creştinilor de acolo. de oarece a călătorit mult, — «cu care prilej am dobândit în acea parte cunoştinţe despre ţara Bulgariei şi despre situaţiunea creştinilor, ca şi despre obiceiurile turceşti» — spune că starea elementului creştin, anterioară anului 1590, nu mai era aceiaş şi după aceasta dată. Viaţa cumpătată de mai înainte a ienicerilor începuse a fi uitată şi parăsită, iar în locul ei apăruse traiul comod şi plin de plăceri al familiei, din care cauză creştinii începuseră a fi apăsaţi de grele dări «afară de muncile pe cari erau obligaţi să le îndeplinească». Mai constată că «ienicerii, de cari sunt pline toate satele şi ţinuturile din Bulgaria» erau mult mai numeroşi în 1590 decât mai înnainte, când numărul lor era foarte redus [10]).

Informaţiunile lui Paul Giorgiu sunt complectate de alte ştiri din anul 1596, printre cari cu aceia a lui *Marco-Venier* către dogele de Veneţia, în care se spune că, sub conducerea unui frate al hanului tătărăsc, s'au aşezat în Dobrogea 40.000 de Tătari ce trăiau numai din prazile pe cari le făceau în ţinuturile vecine. Aceşti Tătari întăriau numărul locuitorilor Turci, — «*Türggische Inwohner*» pe cari veşti din 1587—1599 ni-i indică în mod foarte precis ca locuiau în Dobrogea, unde erau atăcaţi de Cazaci, care-i luau şi pe ei în robie, cum s'a întâmplat în 1587, când Babadagul, «castel turcesc», a fost distrus de către aceştia, iar tot ceiace s'a găsit, împreuna cu copii şi femeile, a fost luat de năvălitori [11]).

*Dousa*, în anul 1597, în drumul spre Constantinopol, trece pe la Ismail, oraş foarte bogat în pescării, relatând că a văzut «sate multe unde oamenii locuesc în bordee subterane»; sate locuite «de oameni foarte urâţi cu un caracter nestatornic, viclean şi prefăcut».

La înnapoiere calătorul, urmând drumul pe uscat, vede în părţile Provadiei creştini ce locuiau în nişte case în cari puteau să intre numai pe brânci.

Trecând pe la «Bazargicum» în vreme de iarna — era la 12 Decembrie — îşi urmează călătoria în tovărăşia unor Turci, şi

după ce străbătù orașul *Carasu*, cam pe unde e Megidia de astăzi, intră în câmpia întinsă pe cari locuitorii o numeau «*Tatarski pole*».

Numele deci arată ca locuitori pe Tătari în aceste părți.

Ajungând la «Babam», Babadag, nu-i găsește decât ruinele deoarece o năvălire a Cazacilor, în 1587, îl distrusese cu desăvârșire.

De acì prin satul *Monaster* (Mânăstirea sau Niculițelul de mai târziu) nume ce ar indica un sat de creștini — trecù Dunărea pe la «satul Obluczica sau cum îl numesc Turcii, Saczy» (Isaccea). [12]).

«In câmpurile cele întinse ale *Dobrogei*, peste Dunăre, ce se întind dela Marea-Neagră spre Ungaria, și dela Dunăre până la Provadia Bulgariei, pe unde este locul de trecere al ambasadorilor și negustorilor Poloniei, când se duc la Constantinopol, sunt așezați cu locuința *in dese, dar mizerabile sate, peste șase mii de Tătari, amestecați cu Turci*, indatorați de a sta gata la orice poruncă a sultanului turcesc, dar mai cu seamă ies la oaste, sau mai bine la pradă cu hanul, principele hoardei tatarice».

Această scurtă descriere etnografică a Dobrogei, din 1599, ne arată în mod precis prezența elementului turco-tătar acolo. [13]).

In preajma anului 1600, e vorba în Dobrogea de o populațiune, sau mai bine zis de o categorie militară, formată din «*Acanzii*», cari după afirmațiunile scriitorului «sunt agricultori» și obligați în acelaș timp, în virtutea unor anumite scutiri, să ia parte la războaie.

Alături de dânșii se mai găseau încă vreo 2000 de «*Gibeli*» adecă oameni îmbrăcați în zale, locuind «la ruinele zidului care se întinde în regiunea Sogdiana, dela orașul Silistra și până la Constanța, care este la Marea Neagră» [14]).

In legătură cu apariţiunea Achingiilor la marginile împărăției turcești și deci și în Dobrogea, Drinov crede că această așezare de elemente militare cu caracter de populațiune stabilă în sate, cu gospodării și familii întemeiate, datează din timpul sultanului Murat II (1574—1595). In a doua jumătate a veacului al XVI, ienicerii înmulțindu-se în mare număr și atingând cifra de 30—40.000, au început să se răscoale și să facă tulburări în Constantinopol. Sultanul s'a hotărât atunci ca să îndepărteze aceste elemente turbulente din reședința sa, fixându-i mai cu seamă în provinciile de margine, unde ei au început să se căsătorească și în vremurile de liniște au început să se îngrijească de hrana familiilor lor și de întreținerea gospodăriilor. De atunci datează așezarea unui număr de ieniceri, ca populațiune stabilă, în Dobrogea, Deliorman și Gorilovo [15]).

Tătarii din Dobrogea, mai mult decât Turcii, erau foarte temuţi în ţinuturile vecine, din cauza sălbatecului obiceiu de a luà şi robi, pe lângă jafurile celelalte pe cari le făceau. Nu sunt puţine veştile dela sfârşitul veacului al XVI şi începutul celui de al XVII, cari povestesc pomenind cu groază numărul mare de robi luaţi de Tătarii dobrogeni, robi cari se găseau din belşug în Dobrogea, ajungând de acì, până şi în casele publice din Constantinopol. Străbătând toate informaţiunile din această epocă, adică sfârşitul veacului al XVI şi începutul celui următor, constatăm că elementul turco-tătar se menţine neîntrerupt în Dobrogea, ba chiar se înmulţeşte, fără ca totuşi să putem şti măcar cu aproximaţie care va' fi fost numărul pe care-l atingea, din cauza variatelor cifre pe cari le găsim în izvoare [16]).

Dintre cele două categorii de Tătari, *Gebeli-Tatar* şi *Motras-Tatar*, cari locuiau în Dobrogea, cei dintâi încasau dela robii aduşi în această provincie o dare numită «*ispenge*», dare care mai târziu a fost trecută în folosul vistierii ţării [17]).

Bazargicul ne apare în 1612, la negustorul italian *Tommas Alberti*, ca un oraş de Turci — «città dei Turchi», — fără ca să mai avem dela dânsul alte informaţiuni etnografice despre Dobrogea, deşì din enumărarea unor localităţi ca «Carages» «Bulbul», «Karadschik», prin care a trecut călătorul, se vede caracterul particular turanic al unei părţi din provincie [18]).

In luptele cari se dau în anul 1624 între Şahinghirai, unul din hanii tătăreşti din Crimeia, şi Cantemir, un alt şef tătăresc, după ce primul pustiì cu Tătarii săi malurile Dunării, Akkermanul, Chilia, Ismailul şi Giurgiul şi voì să pună mâna şi pe Babadag, îi apărù înainte Cantemir cu 30.000 «*Tatari din Tataria dobrogeană şi din regiunea dobrogeană*» şi-l bătù atât de cumplit, încât Dunărea curgea sătulă de sânge tătăresc [19]).

Cel care ne înfăţişează în mod complect şi cu multe şi foarte interesante amănunte Dobrogea la mijlocul veacului al XVII, este călătorul turc *Ewliia Celebi*.

Insemnările lui au servit ca izvoare foarte preţioase lui Hammer pentru istoria imperiului otoman şi prin urmare autenticitatea şi bogăţia informaţiunilor lui nu pot fi puse la nici o îndoială, avându-se în vedere că Hammer a fost un adânc cunoscător al istoriei turceşti, al limbilor orientale şi un sigur stăpânitor al tuturor izvoarelor ce-l călăuziau în această materie [20]).

Plecând dela Constantinopol în anul 1651 şi trecând prin

Cecmegeaua mare și mică, Silivria, Ciorlu, Poloz, Aitos, Cenghe, Novo-Selo, Provadia, Șumen, Razgrad, Rusciuc, Giurgiu, și apoi prin Șistov-Nicopole, se întoarce la Silistra.

Ceiace ne povestește, atunci când face călătoria prin Dobrogea, este foarte prețios pentru a ne putea da seama de înfățișarea etnografică a provinciei de care ne ocupăm.

Mangalia îi apare ca «un mare port», ca un oraș foarte vechiu văzându-se și atunci la poarta orașului fundamente de cetate și ca un oraș «frumos și infloritor», Erà «vacuf» (proprietate eclesiastică), fiind reședință de plasă, — cazà —, cu *paià* (un venit de trei sute de accele), și făcea parte din vilaietul Dobrogea-Silistra. Mai avea *serdar* comunal (comandantul ienicerilor); *muhtesib* (în vechime primar și șef de poliție, acum perceptor); și *subașă* (agent însărcinat cu strângerea dijmei). Populațiunea orașului era formată din mulți negustori ce trăiau în case solide de teama Cazacilor.

Alături de acești negustori — a căror naționalitate n'o putem ști — se aflau mulți Greci și Evrei. Majoritatea *aianilor* o formau *Lazii* «ai căror părinți au fost robi».

Multe procese se ivesc mai cu seamă între Lazi și Evrei, cari se judecă după legile șeriane. Orașul are o geamie «cu mulți credincioși», cum nu e alta în aceste părți, șapte școli primare, trei hanuri, vre'o trei sute de prăvălii, un mic *bezisten*, (prăvălie pe ambele laturi ale străzii, deasupra căreia există un singur acoperiș), o baie mică, șapte cafenele, vre-o 300 depozite lângă port și alte localuri, Mangalia fiind un centru comercial.

Numărul prăvăliilor, magaziilor și școlilor nu e exagerat, căci mai departe el adaugă că «în raport cu orașul, prăvăliile sunt puține, căci portul e mare și se expediază prin el cereale pentru Constantinopol». In împrejurimile lui sunt vii și grădini, iar în partea vestică se află chiar o *techeà*, «Mucharem Babà», casă de rugăciuni a călugărilor dervişi.

După ce descrie satul *Giuiumlii*, ce era zaimlic (proprietate feudala) cu o sută de case și o geamie, *locuit numai de musulmani*, și unde apa se scoate cu caii din puțuri adânci de optzeci de coți, ne spune ceva despre productivitatea Dobrogei, unde bună-oară, diutr'o kilă se recoltează 50—60, ceiace face ca populațiunea să nu refuze plata zecimilor «zaimiilor».

In privința populațiunei Ewliia arată clar, că după ce Baiazid a cucerit aceste părți dela *Bulgari*, *Valahi*, *și Moldoveni*, coloniză

aici soldaţi tatari din Anadolia. Din încrucişarea acestor soldaţi cu Valahii au rezultat *Citacii*, cari în vremea călătoriei lui, locuiau mai cu seamă interiorul Dobrogei. Limba acestora prezintă particularităţi pe cari Ewliia, desigur un bun cunoscător al limbei turceşti, le găseşte mult deosebite de limba comună turcă *).

Ewliia Celebi face deosebire între «*dobrogeni*» şi «*deliormanlii*», cari, deşi voinici şi curagioşi, totuşi sunt «popoare deosebite». Tatari nu par să fi fost nici unul din aceste două neamuri, de oarece el face totdeauna menţiune când e vorba despre aceştia.

«Kiustendje», în care suntem duşi acum, nu e un oraş prea bogat şi prea frumos, de oarece a fost de multe ori prădat de Cazaci. Este cază, depinzând de Cerna-Voda din vilaetul Silistrei, având o sută cincizeci de case acoperite cu olane şi scânduri subţiri, cu încă o mahala, o geamie «mică dar frumoasă» lângă port şi câte-va prăvălii. Năvălirile tătăreşti umpluse de groază pe locuitorii târgului. Tradiţiunea pe care o întrebuinţează Ewliia ca izvor informativ, spune că s'a săpat aici un val, ce lega Cerna-Voda cu Constanţa, transformând astfel regiunea Babadagului, Tulcei şi localitatea Beştepe într'o insulă. Cu piatra acestui val au fost clădite satele din apropierea lui.

Dela «Kiustendje» spre «Karaharman» se trece printr'un sat tătărăsc — numele nu ni-l indică — compus din două sute de case cu geamie şi meşid.

Caraharmanul — care după Ewliia Celebi îşi are numele dela «harmanul» sfântului Sarâ-Saltâc Bei, a fost odinioară port. Cetatea aşezată pe malul mării «la braţul Dunărei», avea o formă pătrată lucrată în piatră, întărită cu şapte turnuri de tipul «balamez» (calibru mare), cu o circumferenţă de o mie de paşi, coprinzând în mijlocul ei numai douăzeci de case, fiind cladită ca să apere aceste părţi de atacurile Cazacilor. — «De când s'a făcut această cetate,

*) Aceste expresiuni sunt: *heşer* = pepene galben; *heşerca* = pepene verde; *ciogaci* = soare; *calaic* = roabă; *cavra* = adă (imperativul dela a aduce); *paital* = mânz; *paitala act* = adapă mânzul; *copain* = limba ta; *napain* = ce să lucrez; *defche* = fata unei roabe: *mececli* = ciumă; *biurec* = căciulă; *o'c beni* = aşteaptă-mă; *aidi ver* = spune-l; *ociac* = foc; *chioin* = vatră; *ociac cavra* = adă foc; *keremec* = ilicul tău; *aidi vereim* = să-l spun; *seleam aindăm* = salut vouă. *ciorbagi ne aiar aida* = spune ce lucrează agalele (stăpânii) tale; *takirle* = cu amânare; *şikiast oldum* = m'am îmbolnăvit; *iundum clonu dâr* = mânzul iepei mele; *paital djedî* = stuful cailor; *cidi căr* = e bun; *cadelmi mervat* = nume de om.

aici și la Babadag nu se mai ivesc Cazaci». — Orașul făcea parte din cazaua Babadagului, vilaetul Silistrei și avea trei sute de case «acoperite cu olane și scânduri subțiri, o geamie lângă port și șaptezeci până la optzeci de hanuri negustorești pline cu tot felul de mărfuri».

Clima e grea, apa se bea din Dunăre, căci unul din cele cinci brațe ale ei, cel mai mic, care se presupune să fi fost făcut din timpul dominațiunei creștinilor, e al Caraharmanului.

Spre Babadag, se trece prin satul *Cicrâcci*, bogat, având o sută de case, cu geamie și cu zaimlic și renumit pentru pepenii buni și gustoși cari se cultivă aici [21]).

Descrierea «marelui oraș Babadag», după Ewliia Celebi, e foarte interesantă și ne arată că și în el, ca și în celelalte părți ale Dobrogei, elementul mahomedan era cel mai numeros. Orașul deși fusese de mai multe ori atăcat și devastat de Cazaci, totuși avea acum o populațiune așa de numeroasă — numărul nu ni-l dă — încât pentru trebuințele acestei mulțimi era nevoie de trei geamii, multe *mescide*, sau case de rugăciuni în cari Vinerea nu se oficiază nici un serviciu, trei seminarii, douăzeci de școli primare, opt hanuri, trei băi publice, vre-o șaptezeci particulare, trei sute nouăzeci de prăvălii fără bezisten. Cele mai multe din aceste prăvălii erau «latinești», adică raguzane, și în ele se vindeau stofe, arcuri și săgeți. Avea opt cafenele, câteva tăbăcării — credem că erau deasemenea raguzane — și unsprezece techele (schituri) pentru derviși.

Prin urmare un mare centru comercial și religios. Orașul cuprindea trei mii de clădiri cu un etaj, apoi saraie înalte cu două etaje, și alte case. El era reședința cadiului spahiilor, a serdarului ieniceresc, al șeikul — islamului, a nacâbului șerifian (reprezentantul șerifilor din Meca), a muhtesibului și a chehaiei comunale. Ca produse particulare Ewliia amintește «strugurii, pânea albă, laptele acru și mustul pe care-l beau *Tătarii* și care e renumit».

Orașul era întărit la apus cu o mică cetățuie rămasă neisprăvită, iar la răsărit de cetatea Enisala «unde trăesc numai ciobani».

Babadagul era *has* de pașă și voivodalâc *).

Satele cari intrau în circumscripția lui erau în număr de o sută **).

---

*) Venit particular al Sultanului cedat de acesta vreunui vizir sau altcuiva (?)

**) Călătorul notează următoarele sate prin care a umblat ca să ia producte: Hergheledji (?), Siubiulilas (?), Chiuciuc-Sarâ (?), Dolic (?), Sapangia (Sabangia), Agighiol (Hagighiol), Sarâ-nasuh (Sari-nasuf), Cara-Habil (Caraibil), Ahmed-

Multe din aceste sate, deşi au fost părăsite de musulmani în repeţite rânduri în timpul războaelor, există cu aceleaşi numiri şi astăzi. Ele ne dovedesc şi mai mult, prin caracterul lor turanic, că dela început au fost întemeiate de populaţiune musulmană, care s'a aşezat cea dintâi într'o regiune goală şi nepopulată, după cum am văzut că apare centrul Dobrogei la sfârşitul veacului al XV-lea.

Creştini se pare că existau în orăşelul *Astrabad* care, întins a poalele unui deal, era reşedinţa agalei ienicerilor şi a subaşei, având grădini, vii, cinci sute de case frumoase cu olane şi scânduri subţiri, hanuri, cârciume, bragagerii. Musulmanii erau puţini. Orăşelul avea «*multe biserici*».

De aici prin «sate înfloritoare şi bogate» se ajunge în orăşelul *Ca, a-Muratlii*, aşezat într'un şes întins, şi *locuit numai de Tătari*, cu o mie de case, o geamie acoperită cu scânduri subţiri, două hanuri, zece prăvălii şi trei şcoli primare.

Un alt orăşel în interiorul Dobrogei e *Carassu* (azi Megidia) care îşi trage numele dela mlaştinile ce se formează pe vale când

Facâ [între Caraibil şi Calica, acolo unde se termină dealul Sarighiolului, la sud de cota 82, în marginea bălţilor ce se desfac din lacul Razim şi unde se vede astăzi vechiul cimitir turcesc. Insemnat *Ahmed faki* în acelaş punct se află şi pe harta: *Zur Übersicht der Kriegs-Operationen zwischen den Russen und den Türken.* Ein Auszug aus dem Generals Chatof Karte in IV Blättern, St. Petersbourg 1854]; *Tatar-Ceamurli* [Ceamurlia?] Sarâghiol [Sarighiol], Concaz [Congaz], Hagilari [Hagilar], Tereselnic [Trestenic?], Nalbant [Nalbant], Cazăl-Hissar (?), Camber [Camber], Armutli [Armutlia], Karca (?), Bas-Chiupriu (?), Bahsais (?), Hinelii [Cineli], Atmagea [Atmagea], Ciucurlu-ova [Ciucurova], Catalâ-Dere [Cataloi?], Eschi-Baba [Eschi-baba], Csigtai de sus (?), Csigtai de jos (?), [în traducere românească], Gargalâc de sus, Gargalâc de jos [traducere românească, cele două Gorgalâce de astăzi], Demlicu de jos [traducere românească?], Deli-Ali (?), Sinelii (?), Liuftii-Bei (?), Turco-Ciamurli [una din Ceamurliile de astăzi], Aiclâ-Bei (?), Arnautlii (?), Hagi-Ivaz (?), Cazâldja-Veli (?), Casâmdja [Casimcea], Caciamac [Caciamac], Eschi (?), Cudji-Bei (?), Uzun-Inchan (?), Tarac-Sofu (?), Culeli (?), Ghevgherlii (?), Chirecilic (?), Ciuncari (?), Caradjic-chioi (?), Orăşelul Ester-Buiuc [poate Esterul], Pazarlii [Pazarlia], Bilial Câşla (?), Dana-Hagi (?), Orăşelul Kara-Muratlii [Caramurat], Chiustelii (?), Carastai (?), Durhanlar(?), Hodja-Ali (?), Cara-Cuiuului (?), Cicrâcci [Cicrâcei], Seih-Aman (?), Aşa-Taşa-Agâl [Taşaul?], Sucara (?), Taşa-Agâl [Taşaul], Arnautlii (?), Mustah-Fazân [?], Caraharman-Cale (?), Sultan (?), Carapilitlii [Carapelit], Iuvagi-Abdulbari (?), Techeri-Verdi [Tariverdi], Cogelac [Cogelac], Aidân (?), Sarâchioi [Sarichioi], Caranasuh [Caranasuf], Casaplii [Casapchioi?], Diughengii (?), Sofulari (?), Gani-Budjal (?), Caraman—Ienisala—Cale [Enisala?], Iaila [Iaila], şi Inchan—Ceşme [Inan-Cismè].

se revarsă Dunărea, făcându-se «apa neagră». Orășelul avea o mie de case «acoperite cu olane și scânduri», o geamie «mică dar frumoasă», o baie, șapte școli primare, șapte depozite de apă pe care o primeau printr'un canal ce venea din Dunăre, două cafenele, două prăvălii cu vopsele și alte vre-o 40—50 prăvălii, fiind împărțit în trei mahalale. Se găseau și multe femei cântărețe «ghivendii», ce umblau din casă în casă și cântau, obiceiu care nu se socotea ca rușinos. Multe căsnicii s'au stricat din această pricină fără ca totuși această deprindere să se poată stăvili.

Mergând mai departe spre sud prin satele *Biulbiulii* (azi Biulbiul) *Farnadjic, (?) Diughendjilar, (?) Ciardaclii (?)* și *Casaplii (?)*, Ewliia Celebi trecu în ținutul Bazargicului [22]).

In 1654 *Paul de Alep*, observă la Constanța, în Dobrogea, că această țară *a fost colonizată după supunerea ei cu Tătari mahomedani, adică Turcomani din Asia, în locul creștinilor alungați de aici de sultanul Mahomed.* Coloniștii proveniau din Caramania și părțile Alepului. Așezarea noului element străin s'a făcut «ca să întărească malurile Dunării, în contra inimicilor săi creștini, căci e o provincie mărginașă, și ca să întărească hotarul Rumeliei care e opusă Dunărei, Moldovei și Valahiei. Toate locuințele lor (ale coloniștilor) sunt pe malurile Dunărei și sunt clădite din lemn și trestie» [23]).

Străbătând Dobrogea, în drum spre Constantinopol, ambasadorul regelui Poloniei, *Palatinul de Kulmie*, pe la anul 1677, menționează mai întâi Isaccea, unde cea mai mare parte din locuitori sunt *Greci, Armeni, Bulgari, Evrei și Turci* «având două moschei acoperite cu plumb, multe prăvălii sărace și unde «nu se văzură în oraș sclavi» de oarece fuseseră ascunși.

După ce rămase o zi [10 Iulie] «lângă un sat numit *Catana* (poate Cataloi), între munți» intră în Baba, oraș care avea patru moschei și o mulțime de case zidite «orașul fiind destul de mare, așezat între munți, dar fără ziduri, și nici întărituri împrejur». Străzile erau pavate, dar strâmte. In oraș se găseau mulți sclavi; însuși călătorul nostru cumpără unul.

«In acest târg se vede Marea Neagră». Dincolo de oraș «*este un mic părâiaș unde se trece pe un pod de piatră; de acolo începe regiunea Dobrogea, unde sunt două sute de sate în cari locuesc Tătarii.* Sunt o sută cincizeci de boeri... pe cari ei îi numesc *timari;* ei sunt aici câte-va mii pentru ca să prade și să ia robi».

Până la Bazargic străbatù urmatoarele localitaţi: «Mouftoucouslasi», «Inanchari» de unde trecù prin mijlocul unui sat de Tatari numit «Stairweti» şi de aici prin «Carasout» aşezat pe lacul «Carayon», nu departe de Marea Neagră, prin «Usounalymari», «Cetnale» «Fagimusli» sat care aparţinea fratelui vizirului defunct şi unde se gasea o frumoasa moschee şi un palat frumos sau serai şi mult vin. Deacì se îndreaptă către regiunea Deliormanului.

Toata regiunea Dobrogei, adaugă el, e lipsita cu desăvârşire de padure şi apa se gaseşte cu foarte multa greutate [24]).

In aceiaşi vreme *Cornelio Magni* nu cunoaşte în Dobrogea decât pe *Tătari* [25]).

*Cantemir*, printre informaţiunile pe cari le da asupra Dobrogei adaugă ca: locuitorii ei sunt de origină Turci şi au venit aici din Asia, dar astăzi se numesc Citaki şi sunt renumiţi prin singulara lor ospitalitate» [26]).

Cantemir relatează, un fapt, povestit de gazduitorul lui din satul Alibegu [Alibei-chioi], care ne arată până la evidenţă ca creştinii trebue să fi fost numeroşi în Dobrogea, de oarece sărbătorile creştine erau observate chiar de către Turci. Acest turc bogat îi istoriseşte lui Cantemir că ei serbează pe Sf. Foca, de oarece se pomeneşte din străbuni că într'un an Turcii au trimis în acea zi la lucru «*pe lucrătorii creştini*», deşì aceştia au refuzat la început să lucreze în acea zi, şi că au fost aprinse carele cu grâu la în toarcere spre casă, de către un om bătrân. Focul a mistuit nu numai acele care încarcate, dar întinzându-se mai departe au ars şi grânele cari erau cărate acasă.

De atunci şi Turcii serbează, cu aceiaşi religiozitate, ca şi creştinii sărbatorea Sf. Foca *).

Iubitorul de antichităţi *La Mottraye* cunoaşte în trecerea lui prin aceste parţi la anul 1714 «*Carassou*», sat mare «unde cumpăra dela un *grec* doua medalii», apoi *Alibechioi* «alt sat mai mici» *Codgiali*, «care nu este mai mare: toate trei cu case rele» şi *Baba* «târg mare şi frumos» de unde, lăsând drumul care duce la Isaccea spre stânga, trecu prin Tulcea «sat aşezat pe o ridicătură, la picioarele căreia este un mic fort cu şapte turnuri, tocmai pe un braţ al

*) *D. Cantemir, Istoria imperiului otoman*, Bucureşti 1877 pag. 309 nota 123.
Această legendă circulă şi astăzi printre Românii din Dobrogea, căci am auzit-o şi eu povestită de un Român în Comuna Sarinasuf, jud. Tulcea, care era originar din satul Calica, acelaş judeţ.

Dunării.,.» Nedându-ne nici o informațiune mai precisă asupra populațiunei dinspre Dobrogea, se îndreptă în călătoria sa, mai departe la Ismail [27].

Inșirând localitățile *Tultxin, Babbadach, Kaybaly, Danna-Kew,* și *Kabady* din provincia dobrogeană, prin cari a trecut în anii 1737—1738, și raportându-se la populațiune, *Jean Bell d'Antirmony* adaugă că «Bulgarii urmează ritul grecesc și locuesc cea mai mare parte în sate; orașele în general (e vorba în acest loc de Tulcea) sunt locuite de Turci».

Față de alte informațiuni etnografice din aproape aceiași vreme din cari rezultă că satele Dobrogei coprindeau o puternică populațiune rurală musulmană, aserțiunea călătorului pomenit mai sus ni se pare nu tocmai întemeiată, ci superficială.

Prin Bulbuler, Karamer, Giuvemler, Michmandar, Mangar, Bolgar, Bosmanzé, Bulbuler, «sat care este turcesc» își face drum *Boscovich*, în provincia noastră la anul 1762. Intâlnind localitățile Karasu și Lefzé ajunge la Baltazichioi, sat care avea două grupuri de case: «în una din aceste grămezi locuesc Turci și în cealaltă creștini Bulgari».

Trecând printr'o câmpie necultivată. acoperită cu scaeți și cucută de înălțimea omului, ajunge la Sara-Kioi «sat creștin». In drumul spre Măcin întâlnește satele *Dagachioi* «sat mare compus din trei sute de case, atât Turci cât și Bulgari» *Taschburun* «format din cinci zeci de case turcești și bulgărești» și apoi o localitate pe care n'o numește și ai cărei locuitori «vorbiau limba valahă», și Jenikioi «un cătun de cincizeci până la șaizeci de case».

Pe malurile Dunărei găsește un sat numit *Mocrova* care «în limba slavă înseamnă umeda», diferite *Ciftilik*-uri și în sfârșit «*Macxin*» cu «case bune și câteva moschee cu minaretele lor [29])».

* * *

Urmărind mai departe în veacul al XVIII, soarta acestui element în provincia dobrogeană constatăm că el se menține în mod precumpănitor. Pe unele hărți geografice întâlnim însemnat peste întreaga provincie: «*Tatars de Dobrutx*» sau «*Dobruzische Tatarei*» [30]).

In 1793 Tulcea și Isaccea erau locuite numai de Turci și după cât reiese din informațiunile aceluiaș călător și Sulina avea tot o astfel de populațiune [31]).

La sfârşitul veacului al XVIII-lea şi începutul celui următor, Dobrogea împreună cu populaţiunea locuitoare într'ânsa a avut foarte mult de suferit din pricina necontenitelor răsboaie dintre Ruşi şi Turci, cari începusera încă din 1768. Locuitorii au părăsit-o în nenumărate rânduri lăsând satele pustii; chiar cele cari mai rămăsese populate erau foarte rari, aşa că de-abia se puteau întâlnì ici şi colo la mari distanţe. Unele din satele părăsite fusese cu desăvârşire distruse, aşa că atunci când cei plecaţi s'ar fi reîntors, trebuiau să le facă din nou [32]).

După războiul dela 1828—1829 mai cu seamă, întreaga Dobroge nu număra decât aproximativ vre-o 40.000 de locuitori, după ceiace ne arată statistica marei hărţi ruseşti, unde satele sunt însemnate cu numărul de case pe cari le aveau atunci; unele din cele locuite poartă de asemenea indicaţiunea dacă locuitorii erau creştini sau mahomedani.

Pe lângă aceasta avem indicate şi localităţile rămase pustii după aceste răsboaie, putând astfel să vedem care era situaţiunea populaţiunei atunci. Ceia ce putem constata este că multe sate pe cari le-am văzut populate de Turci sau Tătari sunt acum pustii. Ruşii au transportat cu dânşii, în cursul răsboaelor, din Dobrogea nu numai pe Bulgarii cari veniau aici fugind din părţile Bulgariei răsăritene, ci mai cu seamă pe Tătari cari veniseră odinioară în Dobrogea din părţile Crimeiei [33]).

In 1850 «aproape jumătate din locuitorii Dobrogei sunt osmanlâi — Turcii de rasă şi de limbă...

«Turcii ocupau coastele Mării-Negre, Valahii malurile Dunării iar Tătarii interiorul. Tătarii alungaţi din Crimeia s'au stabilit în Basarabia. *După căderea Ismailului au trecut Dunărea şi au colonizat Dobrogea.*

«In mai multe rânduri şi în interval de 44 ani, au părăsit ţara de 3 ori. Acei cari s'au întors după ultimul răsboi, au ocupat cazalele cele mai fertile. Această colonizare a ţinutului de Tătari, a dat Dobrogei numele de «*Ţara Tătarilor*» [34]).

Numărul Tătarilor cari au trecut Dunărea împrăştiindu-se în Dobrogea şi în toată Bulgaria răsăriteană ar fi fost de 12.000 [35]).

Harta etnografică a lui I. Ionescu, anexată la lucrarea sa «*Excursion agricole dans la plaine de la Dobroudja*», ne arată că Turcii locuiau, numai ei, în următoarele sate:

Adamkeulisé, Polouktscheu, Berindjé, Karaboik, Kokardjé,

Moultchou, Arakadjkeui, Isoufanlar, Talisman, Kobadin, Bogazcheui, Mourfatlar, Meemeltcha, Tatladjak, Touzla, Assitolikeni, Tchirgueuli, Lasmaa-lessi, Baltadjechti, Hirsowa, Saticheui, Anadolicheui, Palaz, Memet, Karaerman, Kassimtcha, Troumbetcha, Alifaki, Kaialider, Hadji-Omer, Eskibaba, Daoulcha, Kirgilar, Ak-punar, Yailla, Djafer-Islam, Akadin, Kerenik, Guetchetou.

Amestecaţi cu alte naţionalităţi Turcii se mai găseau şi în următoarele sate:

Kiatchpunar [jumătate Turci, jumătate Bulgari], Kiosséler [două părţi Bulgari, una Turci], Alakmoutkoissi [jumătate Turci jumătate Tătari], Perikli [jumătate Români, jumătate Turci], Karanasiu [două părţi Bulgari, una Turci], Kodjalak [trei părţi Tătari, una Turci], Turkrimlik [jumătate Români, jumătate Turci], Ouroumbey [două părţi Turci, una Români], Karamak [două părţi Bulgari, una Turci], Baba [o parte Bulgari, una Români şi una Turci], Kafsanlar [jumătate Români, jumătate Turci], Kamena [două părţi Bugari şi una Turci], Ortacheui [jumătate Români şi jumătate Turci], Tcherna [două părţi Bulgari, una Turci], Balabantcha [o parte Români, trei Turci], Teresenik [jumătate Români, jumătate Turci], Tchelik [jumătate Români, jumătate Turci], Gretchi [jumătate Români, jumătate Turci], Matschin [două treimi Turci şi una Români], Frekatzei [jumătate Români, jumătate Turci], Toultscha [două părţi Bulgari una Români şi una Turci], Kischla [jumătate Români, jumătate Turci], Saktscha [o treime Turci, una Români şi una Bulgari].

In al doilea rând după Turci, cei cari ocupau cele mai numeroase sate erau *Tătarii.* Ei se aflau, singuri în următoarele localităţi:

Idmis, Enibubal, Osmanfalul, Eskibulbul, Karakeui, Boaztchik, Deftchea, Dokouzolu, Umourlcha. Nadartcha, Alakap, Borlak, Kiortchisme, Kapoudji, Bilaltar, Danakesi, Karamourat, Kodjali, Sudgarali, Tchekirdschi, Kargalik, Kavaagik, Ister, Pazanli, Guelendjik, Tchatal-Orman, Kerechik, Terzicheui, Kartal, Tatar-Rimlik, Dugouindji, Inantchichmi, Koutchoukeui, Meemelcha, Karapellel, Saraincc, Ariklar, Chemchiler, Koiounpunar, Rahman, Ramazan, Kalfa, Aiguramet, Testemell, Kaniboudjak, Topalouo, Armoutli, Tatar-Petscheneki, Kongaz, Ienikeui, Hadjilar.

Amestecaţi cu alte naţionalităţi, în afară de Turci, şi cari s'au arătat mai înainte, Tătarii se mai aflau încă în satele: *Tariverdi* [jumătate bulgari, jumătate Tătari], *Kamber* [două părţi Tătari şi una Bulgari].

In general deci, gruparea Turcilor și Tatarilor, după cazale (plăși) ar fi fost următoarea:

| No. curent | NUMELE CAZALELOR | No. satelor | No. familiilor de Turci | No. familiilor de Tătari |
|---|---|---|---|---|
| 1 | Tulcea . . . . . . . . . . . . . | 9 | 105 | — |
| 2 | Isaccea . . . . . . . . . . . . . | 11 | 183 | — |
| 3 | Măcin . . . . . . . . . . . . . | 18 | 501 | 15 |
| 4 | Hârșova . . . . . . . . . . . . | 33 | 165 | 688 |
| 5 | Baba . . . . . . . . . . . . . | 71 | 557 | 1.075 |
| 6 | Kustendje . . . . . . . . . . . | 37 | 352 | 442 |
| 7 | Mangalia . . . . . . . . . . . | 36 | 405 | 5 |
| 8 | Balcic . . . . . . . . . . . . . | 84 | 620 | — |
| 9 | Bazargic . . . . . . . . . . . . | 89 | 1.192 | — |
| | Total . . . . . | 388 | 4.800 | 2.225 |

Tătarii ca păstori erau mai mult nomazi, iar atunci când se fixau într'un loc formau sate compuse din colibe sau case mici, înalte de doi sau trei metri și construite din gard de nuele, lipite cu balegă de vacă. Acoperișurile erau în general din stuf sau pământ și numai prin părțile Tulcei se întrebuințau țiglele [36].

In 1856 Turcii locuiau în districtul Constanța următoarele sate și orașe: Kustendje, Anadolchioi, Pallas, Lasmalessi, Tekirgueul, Asidoluc, Mohkamedjé, Asandjé, Mouroatlar, Kubadin, Kocardja, Ienidja Burandja, Adamkelisse, Jousufanlar, Multchova, Talisman, Bulutch, Arabadji.

Tătarii se aflau în: Nadartcha, Alacapou, Omurtcha, Kendek-Karakeui, Mahmoudkeui, Idris, Eski-Bulbul, Eni-Bulbul.

După răsboiul Crimeii, Tătarii cari luaseră parte la el, nemai simțindu-se bine acolo, au trecut în Dobrogea, întemeind orășelul *Megidia*, în onoarea sultanului Abdul-Megid, cu o populațiune de 12.000 locuitori. Ubicini, după izvoare rusești, evaluiaza la 12.000 de indivizi numărul acelora cari au luat parte în această nouă emigrațiune [37].

In legătură cu această nouă așezare a Tatarilor în Dobrogea avem prețioasele marturii ale unui martor care a participat la această imigrare.

Tătarul *Suleiman Menlibai*, care mi-a povestit cele ce urmează are vârsta de 75 de ani și trăește înca în satul Caraibil din Județul Tulcea.

*

Povestitorul meu avea atunci vârsta de 10—12 ani și fusese născut în părțile Crimeii, unde după afirmațiunile lui, părinții săi aveau numeroase turme de oi și cirezi de vite.

Incepând, după războiul Crimeii — după *buzgunul Crâmului*, cum spune el, — să se facă recrutări pentru oastea rusească și printre acești Tătari, cari fusese scutiți până acum de acest tribut către împărăție, Tătarii din Crimeia — din îndemnul și sub sprijinul moral și material al Turcilor, — s'au hotărât să se strămute în împărăția turcească.

Emisarii turci, au reușit astfel să determine un puternic curent de emigrare printre acești Tătari.

Transportați pe vapoare până la Constanța au fost debarcați în Dobrogea pe toamnă și apoi porniți în spre nordul Dobrogei ajungând spre sfârșitul lui Octombrie în marele sat găgăuțesc *Beidaut*, unde cu ajutorul angăriilor, făcute de populațiunea creștină de prin împrejurimi, li s'a făcut bordeie în una din marginile acestui sat. In aceste bordeie au stat toată iarna aceea; iar tot ceia ce li era necesar ca lemne etc., erau aduse de către locuitorii creștini din satele megieșe, după porunca și în deaproape supravegherea administrațiunei otomane din Dobrogea. In primăvara anului următor au fost transportați tot de către Găgăuții din Beidaut și locuitorii satelor vecine, în cotul Bugeacului, adică în regiunea coprinsă între brațul Sf. Gheorghe și marele lac Razim, regiune care după mărturisirea povestitorului nostru, era aproape pustie, căci dela satele de astăzi Calica și Sarighiol cari existau ca sate mari locuite de Români, nu se mai întâlnea nici un sat acolo unde astăzi sunt localitățile: Caraibil, Sarinasuf, Beibugeac, Morughiol; în Dunavațe erau, după spusele lui, numai câteva case de *Mocani*, după cum puțini Români se găseau încă în Mahmudia, Beștepe și Malcoci.

Prislava avea 2—5 case și Pârlita vre-o 10 locuințe de pescari.

Dealurile *Cáirace* erau acoperite cu meselic, care se găsea deasemenea și pe înaltele dealuri Beștepe. Acolo unde e astazi *Curcu-zul* și în partea de apus a satului Beștepe existau păduri mari.

Aduși în cotul Bugeacului, acești Tătari au fost așezați pe niște *«sâliști»*, întemeiindu-se satele Caraibil, Sarinasuf, Beibugeac și Morughiol, cari nu existau și sporindu-se prin prezența lor saracacioasele așezări dela Dunavețe, Mahmudia și Beștepe. Pretutindeni unde s'au stabilit li s'au făcut bordeie și li s'au adus lemnele necesare, de locuitorii satelor Calica, Sarighiol, etc.

Statul turcesc li-a dat câte un bou de fiecare casă. Aşa fiind Tătarii se prezintă ca întemeietorii satelor din acest ţinut pustiu.

Când elementul românesc a început să se înmulţească şi să se aşeze in aceleaşi sate alături de ei, precum şi Bulgarii cari începuseră să vină în acest colţ de prin Beidaut, Babadag, Potur, Tătarii simţindu-se din ce în ce mai stingheriţi în acest mediu de populaţiune creştină, se ridicau ducându-se în «Dobrogea», adică în regiunea judeţului Constanţa, în părţile Bulgariei răsăritene, sau chiar în mai îndepărtate regiuni ale împărăţiei turceşti unde se simţeau mai bine într'o puternică masă turco-tătară.

Suleiman Menlibai, îmi adaugă, că ceia ce se vede astăzi în această regiune ca element tătar, este aproape nimic faţă de numărul mare care s'a aşezat în acea vreme.

Aşa numai se poate explica prezenţa acestui element într'o regiune care era însemnată ca pustiită pe harta etnografică a lui I. Ionescu, în anul 1850.

Povestitorul nostru, observă, că alte transporturi de Tătari din Crimeia s'au aşezat în «Dobrogea» adică în întinsurile judeţului Constanţa.

*Le Jean* localizează elementul turc în valea Babadagului, în împrejurimile Hârşovei şi în alte câteva puncte izolate, iar pe cel tătărăsc ni-l arată ca întinzându-se în centrul Dobrogei şi scoborându-se foarte puţin la sud de valul lui Traian. Tătarii se ocupau foarte puţin cu agricultura; îndeletnicirea lor de predilecţie era creşterea vitelor [38]).

Ei stăteau sub ascultarea unui *han*, care-şi avea reşedinţa în *Tchiatal-Orman* [39]),—pe care însă Allard ni-l arată locuind în *Alcapo*—, şi-şi pastrau cadii lor proprii, nerecunoscând altă autoritate superioara otomana afară de aceia a Paşei-muchir din Rusciuc. In vremea când Peters facea calatoria lui prin Dobrogea aceasta autonomie nu mai exista [40]).

*K. F. Peters* cercetând Dobrogea între anii 1865—1867, arata că Tatarii locuiau regiunea păraiaşului Taşaul-Casimcea, care se varsa în lacul Taşaul la capul Midia, dealungul vaii Carasu. întinzându-se chiar şi la sud de aceasta regiune şi ocupând un ţinut de 40 mile pătrate. La mare ajungeau la sud de Kara-Orman, amestecându-se cu satele bulgareşti ce se înfiripau atunci, dar foarte rar traind cu ei la un loc, iar spre sud satele lor ocoleau limanul Taşaul şi lacul Canara până la Palas. Granita vestica se lasa 1 1/2

milă germană la răsărit de Hârşova, înconjura Allah-Bair, întâlnea Karasù la Cebilichioi şi coprindea cu o cotitură mare satele dela sud-vest de Mahmudchioi, Spaapunar, Cocargea şi altele.

Spre sud granița se întindea spre Bazargic în ţinutul mahomedan şi bulgar, îndoindu-se foarte nehotărât şi dispărând înspre coastele mării.

*Viscovich* credea că emigrarea Tătarilor din Crimeia în Dobrogea ar fi atins cifra de 60.000 suflete, dintre cari jumătate au murit de boli, pentru combaterea cărora guvernul otoman s'a îngrijit să aducă doctori, stabilindu-i în centrele bântuite de epidemii.

Această emigrare tătărească a amestecat pe vechii Tătari cu noii colonişti ridicându-se astfel numărul populaţiunei dela 200 la 500 pe o milă pătrată. Amestecul se putea observa mai bine în oraşul Megidia, unde centrul era ocupat de vechii Tatari, ca negustori sau chiar agricultori, iar noii veniţi locuiau în numeroasele colibe dela periferia târguşorului. Cei noi veniţi s'au strecurat şi s'au aşezat în toate satele dela Măcin până la Raşova şi dela Cara-Orman până la Mahmudia 41).

Ici şi colo au întemeiat sate nouă sau au început să populeze unele din cele părăsite în urma grozavelor războaie dela începutul veacului.

In *Dunavăț*, odinioară un înfloritor sat rusesc, se aşează numai nouă populaţiune tătărească 42); deasemenea în Beibugeac, Murighiol, în Sarai la sud de Dăeni şi în alte multe sate nouă.

In Dunavăţ, spune Peters, că a văzut tătăroaice, cari cu mândrie purtau încă în nas mari inele de argint 43).

Turcii se găseau într'un număr mai mic, urmând numai în al doilea rând ca populaţiune în Tulcea, Sulina, Constanța şi Megidia. In Babadag numărul Tatarilor şi al Turcilor era cam deopotrivă.

Amestecaţi cu Tătari, Români şi Bulgari sau cu noii oaspeţi ai ţinutului dobrogean, Cerkezii, erau Turci în satele ce urmează:

Greci, Cerna, Hanciarca cu 15 case locuite de Turci şi Bulgari, Acpunar şi Ortachioi, între Măcin şi Babadag, Hassanlar, Rahman, Ali-faki şi altele în regiunea sud-vestică dealurilor Babadag-Macin, Baltageşti cu 15 case turceşti, 35 tătăreşti şi 67 cercheze, Terdischioi, Satischioi şi altele la sud-vest de Hârşova, Anadol şi Karachioi la nord de Constanța, Asiduluc la sudul aceluiaş oraş.

Peters cunoaşte ca locuite numai de Turci, satele *Kanatalfa* şi *Cârgelar* la vest de Babadag.

Impărţiţi în: 2000 agricultori şi meseriaşi, 300 funcţionari administrativi şi religioşi şi 4500, cari ar fi reprezentat numărul celor ce formau puterea militară, Turcii atingeau în total cifra de 700 capi de familii [43]).

După datele statistice adunate de *A. Ritter zur Helle von-Samo*, pe baza hârtiilor ataşatului militar de pe lângă însărcinatul de afaceri al Austro-Ungariei la Constantinopol, rezultă că în anii 1873/74 elementul musulman din sangiacatele Tulcea şi Varna se ridică la cifra de 110.717 faţă de elementul creştin care era în număr de 60.937. Repartiţiunea acestei populaţiuni după cazale ar fi fost următoarea [44]):

| | | Localitățile | Locuitori bărbați | | TOTAL |
|---|---|---|---|---|---|
| | | | Musulmani | Nemusulmani | |
| Sangiacatul Tulcea | Kazaua Tulcea | 17 | 1.419 | 7.713 | 9.132 |
| | Nahia Isaccea | 10 | 34 | 2.649 | 2.683 |
| | » Kilia | 9 | 15.706 | 15.011 | 30.717 |
| | Mahmudia | 11 | 6.124 | 8.934 | 15.058 |
| | Kazaua Sene (Cerna-Vodă) | 12 | 15.950 | 301 | 16.251 |
| | Babadag | 58 | 12.326 | 3.672 | 15.998 |
| | Măcin | 26 | 12.022 | 909 | 12.931 |
| | Constanța | 34 | 1.395 | 2.598 | 3.993 |
| | Hârşova | 39 | 163 | 850 | 3.013 |
| | Megidia | 56 | 2.192 | 1.313 | 3.705 |
| | Total | 272 | 67.331 | 44.150 | 111.481 |
| Sang. Varna | Kazaua Varna | 68 | 8.002 | 5.170 | 13.172 |
| | » Provadia | 91 | 10.081 | 4.119 | 14.200 |
| | Balcic | 72 | 6.333 | 3.618 | 9.951 |
| | Bazargic | 109 | 13.040 | 3.381 | 16.421 |
| | Mangalia | 75 | 5.930 | 499 | 6.429 |
| | Total | 415 | 43.386 | 16.787 | 60.173 |

*Jireček* în 1876, constată că massa Tătarilor se afla în *Dobrogea de nord*, unde se stabilise în număr de peste 50.000; Turcii se găseau mai mult în sudul Dobrogei [45]).

După doi ani numai, în 1878, alte informaţiuni arată că Tătarii, în număr de 60.000, formau majoritatea relativă a populaţiunei din Dobrogea, unde ocupau un teritoriu de vre'o patruzeci de mile pătrate. Ei se ocupau cu plugăria, creştera cailor şi cămilelor şi făceau transporturile de mărfuri din lăuntrul ţării spre litoralul Mării-Negre.

Turcii, în număr de 2500 se găseau în paşalâcul Tulcei [46].

In raportul pe care prefectura de Tulcea îl înnainta casieriei generale în 21 Decembrie 1878 se constată că erau 123 capi de familie musulmani sau 583 de suflete în Măcin; pentru alte plăşi sau localităţi nu se mai spune nimic de oarece informaţiunile acestea privind fiscul, nu interesa gruparea pe naţionalităţi a populaţiunei [47].

După următorul tablou al lui *Ubicini* se poate vedea care era numărul şi împărţirea elementului musulman în Dobrogea, după cazale, faţă de celalt element eterogen, în anul 1879 [48]:

| Numele Cazalelor | No. satelor şi oraşelor | Musulmani | Nemusulmani | TOTAL |
|---|---|---|---|---|
| Tulcea | 17 | 2.838 | 15.426 | 18.264 |
| Isaccea | 10 | 68 | 5.298 | 5.366 |
| Kilia | 9 | 31.412 | 30.022 | 61.434 |
| Sulina | 12 | 31.900 | 602 | 32.502 |
| Mahmudia | 10 | 12.248 | 17.868 | 30.116 |
| Babadag | 58 | 24.652 | 7.344 | 31.996 |
| Măcin | 26 | 24.044 | 1.818 | 25.862 |
| Constanţa | 34 | 2.790 | 5.196 | 7.986 |
| Hârşova | 39 | 326 | 1.700 | 2.026 |
| Megidia | 56 | 4.384 | 2.626 | 7.010 |
| Total general | 271 | **134.662** | 87.900 | 222.562 |

Prin urmare din totalul de 222.562 de suflete, majoritatea, în număr de 134.662, o formau musulmanii.

Statistica lui *Bieloserkoviçi* nu coprinde nici un Turc, nici un Cerkez, ci de-abia câţi-va Tătari, cari pentru tot sangiacatul Tulcei, abia atingeau cifra de 131 capi de familie, grupaţi în modul următor pentru jud. Tulcea: districtul Tulcea, corespunzător cu plasa Tulcea avea 127 familii şi districtul Babadag 3 familii, reprezentând 10 % din populaţiunea judeţului [49].

Din tabloul statistic anexat la sfârşitul lucrărei baronului *d'Hoggner*, în 1879, rezultă următoarea repartiţie a elementului turcesc şi tătăresc în Dobrogea:

Oraşul Tulcea: Tătari 224, Turci 300;
Districtul Tulcea: Tătari 464, Turci 520;
» Babadag: » 516, » 1192
» Constanţa » 4624, » 1388
» Cernavoda-Hârşova Tătari 180, Turci 264.
» Măcin: Tătari 304, Turci 1052:
» Sulina: » 112, » 96;

Adică în total erau 6424 Tătari și 4812 Turci în toată Dobrogea veche românească [50]).

După o statistică germană din 1879, totalul populațiunei din Dobrogea era de 116.732 de locuitori, din cari 24.314 erau Români, 16.479 Bulgari, 13.986 de diferite naționalități și *56.000 Mahomedani* [51]).

Prima expunere oficială a Județului Tulcea, în anul 1879, arata următoarea împărțire a familiilor Turcilor și Tătarilor;

| PLĂȘI ȘI ORAȘE | Turci | Tătari | TOTAL |
|---|---|---|---|
| Plasa Babadag . . . . | 579 | 259 | 838 |
| » Tulcea . . . . . | 45 | 208 | 253 |
| Măcin . . . . . . | 446 | — | 446 |
| Sulina . . . . . | 155 | 43 | 198 |
| Orașul Mahmudia . . . | 74 | — | 74 |
| » Isaccea . . . . . | 102 | — | 102 |
| Total . . . | 1.401 | 510 | 1911 |

Din o altă statistică oficială din 1879, pentru județul Tulcea rezultă că Turcii erau în număr de 1180 de capi de familie cu un procent de 8.8 % și Tătarii 568 de familii cu un procent de 4.2 % din totalul populațiunei județului care atingea cifra de 13.555 familii [52]).

In 1880 cifra generală pentru toți Tătarii din Dobrogea era de 29.476 [53]).

Elementul cel mai numeros turco-tatar se afla în jud. Constanța, unde plășile Constanța, Megidia și Mangalia erau locuite în mare majoritate de populațiune tătară venită între 1853—1856.

Erau relativ numeroși Tătarii în plășile Hârșova și Silistra-Noua.

Populațiunea turcă propriu zisă locuia în deosebi plasa Silistra-Nouă unde se găseau numeroși în satele: *Ghiuvegea* și *Tekechioi*. In plasa Mangalia, sate exclusiv turcești erau: *Hoscadân*, *Acargea*, *Vallali*, *Daulichioi*, *Mustafaci*, *Ierebiler*, *Carachioi*, *Amzaci*. In plasa Constanța numai satele *Hasiduluc* și *Laxmahale* se puteau numi turce, pe când în plășile Megidia și Hârșova populațiunea turcă locuia la un loc cu cea tătară, formând totuși totdeauna mahalale deosebite.

Cifra totală era 14.947 suflete Turci și 22.584 Tătari [54]).

In ținutul Dobrogei-Nouă, Jirecek arată că în anul 1881 ele-

mentul musulman era de 62.092, iar în 1888 se ridica la 71.367 pentru ținutul Silistrei, reprezentând, după sub împărțirile administrative, procentul următor din întreaga populațiune [55]:

| DISTRICTELE | TURCI | |
|---|---|---|
| | Anul 1881 | Anul 1888 |
| Balcic . . . . . | 40.0 | 38.8 |
| Dobrici . . . . . | 55.3 | 53.1 |
| Silistra . . . . . | 33.1 | 23.5 |
| Bazaurt . . . . . | 75.2 | — |
| Chaskioi . . . . | 83.9 | — |
| Kurt-bunar . . . | — | 81.1 |
| Akkadânlar . . . | — | 90.1 |
| Tutrakan . . . . | 61.4 | 64.8 |
| Balbunar . . . . | 78.7 | 75.4 |
| Bjala . . . . . . | 42.6 | 31.[illegible] |

Pentru vechea Dobroge românească, în anul 1882, cifrele următoare arată numărul Turcilor și Tătarilor: jud. Tulcea 9300 Turci și 8530 Tătari, iar jud. Constanța 14.947 Turci și 22.584 Tătari [56].

Pentru intervalul 1880—1902 elementul turco-tătar, rămâne aproape staționar, în jud. Constanța, cu mici variațiuni ici și colo după cum se poate vedea din alăturatul tablou [57].

| | TURCI | | | | TĂTARI | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| | 1880 | 1890 | 1900 | 1902 | 1880 | 1890 | 1900 | 1902 |
| Plasa Constanța . . | 1.649 | 1.635 | 1.561 | 1.549 | 6.060 | 6.083 | 8.052 | 6.503 |
| » Hârșova . . | 1.245 | 672 | 1.143 | 971 | 1.437 | 2.286 | 1.466 | 1.305 |
| » Mangalia . | 2.122 | 1.825 | 1.867 | 1.507 | 9.101 | 8.621 | 8.848 | 7.865 |
| » Megidia . . | 298 | 454 | 748 | 1.080 | 5.517 | 6.473 | 6.461 | 5.029 |
| Silistra-Nouă | 5.812 | 3.428 | 2.601 | 2.400 | 1.383 | 2.219 | 1.704 | 1.156 |
| Total . . . | 11.126 | 8.014 | 7.920 | 7.507 | 23.498 | 25.682 | 26.531 | 21.858 |

După aceiași situațiune a jud. Constanța din 1904 numărul total în anul 1902 al Turcilor era de 7.507, iar al Tătarilor de 21.867, pentru intregul județ, repartizați pe comune după felul cum se află înșirați în tabloul următor:

**Cum se aflau grupați Turcii și Tătarii, pe comune, în județul Constanța în anul 1902.**

| NUMELE SATELOR ȘI ORAȘELOR | TURCI Cetățeni români | TURCI Supuși străini | TĂTARI Cetățeni români | TĂTARI Supuși străini |
|---|---|---|---|---|
| **Plasa Constanța** | | | | |
| Or. Constanța | 154 | 323 | 761 | 350 |
| Caraharman | 101 | 6 | 54 | — |
| Peletlia | 5 | — | — | — |
| Traian | — | — | — | — |
| | 106 | 6 | 54 | — |
| Caramurat | — | — | 327 | |
| Carol I | — | — | 350 | — |
| Dorobanțu | — | — | 162 | — |
| | — | — | 512 | — |
| Caracoium | — | — | 79 | — |
| Cavargic | — | — | — | — |
| Cicrâcci | — | — | — | — |
| Cogealia | — | — | 249 | — |
| Mamaia | — | — | 35 | — |
| Palazu mic | — | — | 3 | — |
| Tașaul | 91 | — | 158 | — |
| | 91 | — | 524 | — |
| Cobadin | 156 | 7 | 568 | — |
| Gargalâc-mare | — | — | 37 | — |
| Gargalâc-mic | — | — | 1 | 1 |
| Șahman | — | — | 181 | — |
| | — | — | 219 | 1 |
| Hasancea | — | — | 538 | 4 |
| Mahometcea | — | — | 247 | — |
| | — | — | 785 | 4 |
| Murfatlar | — | 11 | 145 | 28 |
| Nazarcea | 4 | 6 | 137 | — |
| Omurcea | 5 | — | 411 | 21 |
| | 9 | 6 | 548 | 21 |
| Palaz mare | 133 | 19 | 168 | — |
| Anadolchioi | 78 | 147 | 44 | 158 |
| Canara | — | — | 233 | 23 |
| Horoslar | — | — | 26 | — |
| | 211 | 166 | 471 | 181 |
| Esteru | — | — | 61 | — |
| Ghelengic | — | — | 217 | 10 |
| Pazarlia | — | — | 74 | — |
| Seremet | — | — | 94 | — |
| | — | — | 446 | 10 |

| NUMELE SATELOR ȘI ORAȘELOR | TURCI Cetățeni români | TURCI Supuși străini | TĂTARI Cetățeni români | TĂTARI Supuși străini |
|---|---|---|---|---|
| Agigea | 12 | — | 144 | — |
| Haziduluc | 169 | 10 | 4 | — |
| Laz-mahale | 19 | — | 36 | — |
| Techirghiol | 90 | 3 | 353 | 11 |
| | 290 | 13 | 537 | 11 |
| **Plasa Hârșova** | | | | |
| Calfa | — | — | — | — |
| Corugea | — | — | — | — |
| Haidar | — | — | — | — |
| Mahometcea | — | — | 107 | — |
| Rahman | — | — | — | — |
| Ramazanchioi | — | — | — | — |
| | — | — | 107 | — |
| Cadi-Câsla | — | — | — | — |
| Ciobanu | — | — | — | — |
| Dăeni | — | — | 10 | — |
| Gârliciu | — | — | — | — |
| Ghisdărești | — | — | — | — |
| Tichilești | — | — | — | — |
| Hârșova com. urb. | 471 | 212 | 164 | 25 |
| Aigâr-Amet | — | — | 125 | — |
| Ostrov | — | — | — | — |
| | — | — | 125 | — |
| Balgiu | — | — | — | — |
| Carapelit | — | — | 63 | — |
| Dulgheru | — | — | — | — |
| Saraiu | — | — | 72 | — |
| | — | — | 135 | — |
| Capugiu | — | — | 114 | — |
| Cartal | — | — | — | — |
| Erchesek | — | — | — | — |
| Muslubei | — | — | — | — |
| Muslui | — | — | 267 | — |
| Pantelimon | — | — | — | — |
| Satischioi | 65 | — | 7 | — |
| Siriu | 5 | — | 259 | — |
| Terzichioi | — | — | 52 | — |
| | 70 | — | 699 | — |
| Topalu | — | — | — | — |
| Boascic | — | 5 | — | — |
| | | 5 | — | — |
| Dueran | — | — | — | — |
| Topolog | 121 | 31 | 30 | 10 |
| | 121 | 31 | 30 | 10 |

| NUMELE SATELOR ȘI ORAȘELOR | TURCI Cetățeni români | TURCI Supuși străini | TĂTARI Cetățeni români | TĂTARI Supuși străini |
|---|---|---|---|---|
| Făgărașu-Nou . | — | — | — | — |
| Urumbei . . . . | 61 | · | — | — |
| | 61 | — | — | — |
| **Plasa Mangalia** | | | | |
| Agemler . . . . | — | — | 226 | 4 |
| Cioban-Isa . . . | — | — | 76 | — |
| Sofular . . . . | — | — | — | — |
| | — | — | 302 | 4 |
| Azaplar . . . . | 2 | — | 446 | 89 |
| Carachioi . . . . | 107 | 8 | 72 | — |
| Eribiler . . . . | 44 | 27 | — | — |
| Mustafaci . . . | 37 | 16 | 12 | 1 |
| | 190 | 51 | 530 | 90 |
| Alibei-chioi . . . | 20 | — | — | — |
| Calfa-chioi . . . | — | — | — | — |
| Canli-Cincur . . | — | — | 252 | — |
| Caraomer . . . | 12 | — | 239 | — |
| Cerchez-chioi . . | — | 10 | | — |
| Douluchioi . . . | 89 | — | — | — |
| Docuzaci . . . . | 33 | 5 | — | — |
| Mamuslia . . . | — | — | — | — |
| Ghiuvenlia . . . | 82 | — | 74 | — |
| | 236 | 15 | 565 | — |
| Cavaclar . . . . | — | — | 127 | — |
| | — | — | 128 | 7 |
| | — | — | 255 | 7 |
| Becter . . . . . | — | — | 79 | — |
| Cazil-Murat . . | — | — | 96 | — |
| Merdeveli-Punar | — | — | 65 | — |
| Terzi-Veli . . . | — | — | 43 | — |
| | — | — | 283 | — |
| Acargea . . . . | — | — | — | — |
| Cadichioi . . . . | 7 | — | 18 | — |
| Casimcea . . . . | — | — | — | — |
| Chiragi . . . . | 11 | 2 | 292 | 7 |
| Deli-Uruci . . . | — | — | 101 | 10 |
| Hoșcadiu . . . | 59 | 21 | — | — |
| Papucci . . . . | — | — | — | — |
| Valala . . . . . | 37 | 5 | — | — |
| | 114 | 28 | 411 | 17 |
| Amzacea . . . . | 141 | 3 | 99 | — |
| Edilchioi . . . . | — | — | 220 | 8 |
| Enge-Mahale . . | 17 | — | 14 | — |
| Uzunlar . . . . | — | — | 167 | — |
| | 158 | 3 | 500 | 8 |

| NUMELE SATELOR ȘI ORAȘELOR | TURCI Cetățeni români | TURCI Supuși străini | TĂTARI Cetățeni români | TĂTARI Supuși străini |
|---|---|---|---|---|
| Casîcci . . . . . | — | — | 123 | 2 |
| Buiuc-Enghez . . | 13 | 7 | 206 | 9 |
| | 13 | 7 | 329 | 11 |
| Ascilar . . . . . | — | — | 197 | — |
| Baspunar . . . . | — | — | — | — |
| Copucci . . . . | — | 1 | — | — |
| Gheringec . . . | 32 | — | 401 | 6 |
| Haidarchioi . . | — | — | — | — |
| | 32 | 1 | 598 | 6 |
| Mangalia . . . . | 201 | 37 | 201 | — |
| Carlichioi . . . | — | — | — | — |
| Muratan-mare . | — | — | 117 | — |
| » -mic . . | 1 | — | 180 | — |
| Urluchioi . . . | — | — | — | — |
| Musurat . . . . | 64 | — | 316 | — |
| | 65 | — | 613 | 17 |
| Abdulah . . . . . | 37 | — | 88 | — |
| Ebechioi . . . . | 80 | — | 196 | — |
| Osmanfacâ . . . | — | — | 242 | — |
| | 117 | — | 526 | — |
| Osmancea . . . | 1 | — | 387 | 15 |
| Mangen-Punar . | — | — | — | — |
| Perveli . . . . . | — | — | 474 | 6 |
| Tuzla . . . . . | 105 | 36 | 57 | 19 |
| | 105 | 36 | 531 | 25 |
| Acbasi . . . . | — | — | 190 | 7 |
| Caricula . . . . | — | 3 | — | — |
| Hagilar . . . . | — | — | 240 | 64 |
| Ilanlâc . . . . . | 10 | 19 | — | — |
| Sarighiol . . . . | — | — | 149 | 29 |
| | 10 | 22 | 579 | 100 |
| Mangea-Punar . | — | — | — | — |
| Tatlageac-mare . | 62 | 1 | 128 | 4 |
| Tatlageac-mic . . | — | 2 | 316 | 18 |
| | 62 | 3 | 444 | 22 |
| Topraisari . . . | — | — | 498 | — |
| **Plasa Medgidia** | | | | |
| Alacap . . . . . | — | — | 17 | — |
| Cheostel . . . . | — | — | 162 | — |
| Docuzol . . . . | — | — | 86 | — |
| | — | — | 265 | — |

| NUMELE SATELOR ȘI ORAȘELOR | TURCI | | TATARI | |
|---|---|---|---|---|
| | Cetățeni români | Supuși străini | Cetățeni români | Supuși străini |
| Biul-Biul mare . | 4 | 3 | 277 | — |
| » mic . . | — | — | 397 | — |
| Endecarachioi . . | – | — | 252 | — |
| Turc-Murfat . . | 27 | — | — | — |
| | 31 | 3 | 921 | — |
| Beșaul . . . . . | – | — | 236 | — |
| Carabacâ . . . . | — | - | — | — |
| Caugagi . . . . | — | — | — | — |
| Kertic-Punar . . | — | — | 212 | 4 |
| | — | — | 448 | 4 |
| Caratai . . . . | – | — | 511 | 8 |
| Hagi-Cabul . . . | — | — | — | — |
| | — | — | 511 | 8 |
| Borungea . . . . | — | — | — | — |
| Chioseler . . . . | — | 1 | | — |
| | — | 1 | — | — |
| Cerna-Vodă . . | 387 | 12 | 7 | 11 |
| Alibei-Ceair . . | — | — | — | — |
| Cocargea . . . . | — | — | 29 | — |
| Sususali-Bei . . | — | — | — | — |
| | — | = | 29 | — |
| Cochirleni . . . | | | — | — |
| Ivrines . . . . | — | | — | — |
| Adam Klissi . . | — | 2 | — | — |
| Arabagi . . . . | 69 | — | — | — |
| Enigea . . . . . | — | 67 | — | — |
| Iusfanar . . . . | — | — | — | — |
| Mulciova . . . | 302 | — | — | - |
| Polucci . . . . | -- | — | — | |
| | 371 | 69 | — | — |
| Caciamac . . . . | — | — | 294 | — |
| Idris-Cuius . . . | 4 | 19 | 247 | 5 |
| Mahmut-Cuiusu . | — | — | 287 | 1 |
| Mircea-Vodă . . | – | — | — | — |
| Peștera . . . . | – | — | — | — |
| | 4 | 19 | 828 | 6 |
| Megidia . . . . | 121 | 62 | 1321 | 28 |
| Rasova . . . . . | — | — | — | — |
| Vlahchioi . . . | — | — | — | — |
| | | — | — | — |

| NUMELE SATELOR ȘI ORAȘELOR | TURCI | | TĂTABI | |
|---|---|---|---|---|
| | Cetățeni români | Supuși străini | Cetățeni români | Supuși străini |
| Seimenii-mari . . | — | — | — | — |
| Seimenii-mici . . | — | — | — | — |
| Baltăgești . . . | — | — | — | — |
| Chiorcișme . . . | — | — | 205 | — |
| Saragea . . . . | — | — | | — |
| Tașpunar . . . . | — | — | 182 | — |
| | — | — | 387 | — |
| Azizea . . . . . | — | - | — | — |
| Celibichioi . . . | — | — | 30 | — |
| Defcea . . . . | — | — | 220 | — |
| Derinchioi . . . | — | — | — | — |
| Facria . . . . . | — | — | — | — |
| Geabacu . . . . | — | — | — | — |
| Satu Nou . . . | — | — | — | — |
| Tortoman . . . | — | — | — | — |
| | — | — | 250 | — |
| **Plasa Silistra** | | | | |
| Aliman . . . . | — | — | — | — |
| Almalâu . . . . | 1 | — | — | — |
| | 1 | — | — | — |
| Asarlâc . . . . | — | | — | — |
| Cherim-Cuius . . | — | — | — | — |
| Chiol-Punar . . | — | - | — | — |
| Baeramdede . . | — | — | 624 | — |
| Cealmargea . . . | — | — | 34 | — |
| | — | — | 658 | — |
| Beilic . . . . . | — | — | — | — |
| Demircea . . . . | — | — | — | — |
| Bugeac . . . . | — | 1 | — | — |
| Canlia . . . . . | — | — | — | — |
| Caranlâc . . . . | 19 | — | 38 | — |
| Curu-Orman . . | 164 | — | 36 | — |
| | 183 | 1 | 74 | — |
| Dobromir din deal | 64 | 5 | 17 | — |
| Dobromir din vale | 81 | — | — | — |
| | 145 | 5 | 17 | — |
| Carvan-mare . . | 9 | — | 14 | — |
| Carvan-mic . . . | 5 | — | — | — |
| Velichioi . . . . | 130 | — | — | — |
| | 144 | — | 14 | — |

| NUMELF SATELOR ŞI ORAŞELOR | TURCI | | TATARI | |
|---|---|---|---|---|
| | Cetăţeni români | Supuşi străini | Cetăţeni români | Supuşi străini |
| Cara-Amat . . . | — | — | — | — |
| Cuzgun . . . . | — | — | — | — |
| Urluia . . . . . | — | — | — | — |
| Enisenlia . . . . | 67 | — | 8 | — |
| Bazarghian . . . | 38 | — | 40 | — |
| Ciucur-chioi . . | 103 | — | 99 | — |
| Nastradin . . . | 34 | — | 33 | — |
| Techechioi . . . | 107 | — | 36 | — |
| | 349 | — | 216 | — |
| Gârliţa . . . . . | 19 | — | — | — |
| Galiţa . . . . . | — | — | — | — |
| | 19 | — | — | — |
| Cuiugiuc . . . . | 139 | 12 | — | — |
| Esechioi . . . . | 151 | 13 | 104 | — |
| | 290 | 25 | 104 | — |
| Calaici . . . . . | 323 | — | — | — |
| Ghiuvegea . . . | 33 | 2 | — | — |
| | 356 | 2 | — | — |
| Coslugea . . . . | — | — | — | — |
| Lipniţa . . . . . | — | — | — | — |
| | — | — | — | — |

| NUMELE SATELOR ŞI ORAŞELOR | TURCI | | TĂTARI | |
|---|---|---|---|---|
| | Cetăţeni români | Supuşi străini | Cetăţeni români | Supuşi străini |
| Baspunar . . . . | 208 | | | — |
| Cara-aci . . . . | 55 | — | — | — |
| Dumircea . . . | — | — | · | — |
| Hairanchioi . . . | 48 | — | — | — |
| Skender . . . . | 100 | — | — | — |
| | 411 | — | — | — |
| Mârleanu . . . . | — | — | — | — |
| Oltina . . . . . | 2 | | — | — |
| Câşla . . . . . | — | — | — | — |
| | 2 | — | | — |
| Ostrov . . . . . | 17 | 8 | 4 | — |
| Parachioi . . . | — | — | — | — |
| Regep-Cuius . . | 226 | 6 | 56 | — |
| Techederesi . . . | 200 | — | 13 | — |
| | 426 | 6 | 69 | — |
| Pârjoaia . . . . | 3 | — | | — |
| Satu Nou . . . | 7 | | — | — |
| | 10 | — | — | — |

## TOTAL GENERAL

| PLASA | TURCI | | TĂTARI | |
|---|---|---|---|---|
| | Cetăţeni români | Supuşi străini | Cetăţeni români | Supuşi străini |
| Constanţa . . . . . . . . . . . | 1.017 | 532 | 5.897 | 606 |
| Hârşova . . . . . . . . . . . | 733 | 248 | 1.270 | 35 |
| Mangalia . . . . . . . . . . . | 1.304 | 203 | 7.552 | 322 |
| Medgidia . . . . . . . . . . . | 914 | 166 | 4.972 | 57 |
| Silistra-Nouă . . . . . . . . . | 2.353 | 47 | 1.156 | — |
| Total . . . . . . | 6.311 | 1.196 | 20,847 | 1.020 |
| | 7.507 | | 21.867 | |

In judeţul Tulcea numărul Turcilor, în anul 1904, era de 3351 de suflete, iar cel al Tătarilor de 2160 de suflete, reprezentând cei dintâi un procent de 2.48 %, iar ceilalţi 1.59 % din totalul populaţiunei acestui judeţ care atingea cifra de 136.213 suflete. Repartiţiunea lor era după cum urmează:

**Cum se aflau grupaţi Turcii şi Tătarii, pe Comune, în judeţul Tulcea, în anul 1904. (După Luca Ionescu, Jud. Tulcea, Dare de seamă prezentată Consiliului Judeţean. Bucureşti 1904).**

| No curent | PLASA ŞI COMUNA | Turci | Tatari |
|---|---|---|---|
| | **Plasa Babadag** | | |
| 1 | Alibe-chioi . . . . | — | 252 |
| 2 | Armutlia . . . . | 30 | 22 |
| 3 | Atmagea . . . . . | — | — |
| 4 | Babadag . . . . . | 393 | 18 |
| 5 | Baschi-oi . . . . . | — | — |
| 6 | Beidaud . . . . . | — | — |
| 7 | Canlâ-bugeac . . . | — | — |
| 2 | Caraman-chioi . . | — | — |
| 9 | Caranasuf . . . . | — | 177 |
| 10 | Casap-chioi . . . . | 3 | — |
| 11 | Casimcea . . . . . | 47 | 120 |
| 12 | Ceamurli de jos . . | — | — |
| 13 | Ceamurli de sus . | 78 | — |
| 14 | Ciucurova . . . . | 40 | 13 |
| 15 | Cogelac . . . . . | 29 | — |
| 16 | Congaz . . . . . | — | — |
| 17 | Enisala . . . . . | — | — |
| 18 | Jurilofca . . . . . | 6 | — |
| 19 | Nalbant . . . . . | 239 | — |
| 20 | Orta-chioi . . . . | 301 | — |
| 21 | Potur . . . . . . | — | — |
| 22 | Sari-chioi . . . . | — | — |
| 23 | Slava Rusă . . . | 1 | — |
| 24 | Ţoxof . . . . . | — | 566 |
| 25 | Zebil . . . . . . | — | — |
| | Total . . . | 1.167 | 1.172 |
| | **Plasa Măcin** | | |
| 1 | Balabancea . . . | 110 | — |
| 2 | Carcaliu . . . . . | — | — |
| 3 | Cârjelari . . . . . | 19 | 210 |
| 4 | Cerna . . . . . . | 33 | 12 |
| 5 | Coiumpunar . . . | — | — |
| 6 | Greci . . . . . . | 181 | 15 |
| 7 | Isaccea . . . . . | 646 | — |
| 8 | Jijila . . . . . . | 1 | — |
| 9 | Luncaviţa . . . . | — | — |
| 10 | Măcin . . . . . | 544 | 22 |
| 11 | Pecineaga . . . . | — | 1 |
| 12 | Pisica . . . . . . | | — |
| 13 | Satu-Nou . . . . | — | — |
| 14 | Turcoaia . . . . . | 8 | — |
| 15 | Văcăreni . . . . . | 2 | — |
| | Total . . . | 1.544 | 260 |

| No. curent | PLASA ŞI COMUNA | Turci | Tătari |
|---|---|---|---|
| | **Plasa Sulina** | | |
| 1 | Chilia-Veche . . . | — | — |
| 2 | Caraorman . . . . | — | — |
| 3 | Sfiştofca . . . . . | — | — |
| 4 | Satu-Nou . . . . | — | — |
| 5 | Sft. Gheorghe . . | 1 | — |
| 6 | Sulina . . . . . . | 195 | 3 |
| | Total . . . | 196 | 3 |
| | **Plasa Tulcea** | | |
| 1 | Agighiol . . . . . | — | — |
| 2 | Beştepe . . . . . | — | 2 |
| 3 | Cataloi . . . . . . | — | — |
| 4 | Câşla . . . . . . | 60 | — |
| 5 | Frecăţei . . . . . | 117 | — |
| 6 | Mahmudia . . . . | — | 122 |
| 7 | Malcoci . . . . . | — | — |
| 8 | Meidan-chioi . . . | — | — |
| 9 | Morughiol . . . | — | 77 |
| 10 | Nicoliţel . . . . . | 2 | — |
| 11 | Parcheş . . . . . | — | — |
| 12 | Sarighiol . . . . . | — | — |
| 13 | Sarinasuf . . . . | 36 | 324 |
| 14 | Satu-Nou . . . . | 1 | — |
| 15 | Somova . . . . . | — | — |
| 16 | Teliţa . . . . . . | — | — |
| | Total . . . | 216 | 525 |
| | **Recapitulaţie** | | |
| 1 | Plasa Babadag . . | 1.167 | 1.172 |
| 2 | Măcin . . . | 1.544 | 260 |
| 3 | Sulina . . . | 196 | 3 |
| 4 | » Tulcea . : . | 216 | 525 |
| 5 | Oraşul Tulcea . . | 228 | 200 |
| | Total . . . | 3.351 | 2.160 |

In 1905 aveam în jud. Constanța 23.208 Tătari și 7.245 Turci, iar în jud. Tulcea 2.160 Tătari și 3.351 Turci [58].

In 1910 statistica pentru județul Constanța găsește că Turcii erau în număr de 6.766 și Tătarii în număr de 21.659, la cari s'ar putea adăuga suma de 2.343 ce reprezintă pe Țiganii Turci și creștini [59].

Pentru județul Tulcea expunerea situațiunei județului din 1913 arată cifra de 4.341 Turci, 1.706 Tătari și 584 Țigani turci [60].

Recensământul bulgar din 1910 stabilise pentru jud. Durostor și Caliacra, cari formează astăzi noua Dobroge românească, numărul de 106.830 de Turci și 11.584 de Tătari. Ei locuiau mai cu seamă partea de apus a ținutului, unde în unele părți se aflau în mase compacte, ca între *Balabanlar*, *Akkadanlar*, *Kurtbunar* și noua frontieră română-bulgară. Această regiune din noua Dobroge românească face parte din centrul regiunii Deliormanului, ținut păduros, care începând din valea *Beli-Lom*, aproape de Razgrad, se continuă către sud până în valea râului Provadia înnainte de Șumla și la nord până în Dunăre. După cum am arătat mai sus, acest ținut a fost foarte puternic colonizat cu Turci explicându-se astfel predominarea elementului musulman încă și astăzi.

«Turcii din Deliorman, cunoscuți sub numele general de *Iuruci*, se disting prin statura lor înnaltă și prin constituția lor puternică. Pentru aceasta populațiunea bulgară vecină îi numește «*Gadjah*», cuvânt turc care însemnează «oameni puternici».

Elomentul turc era mai numeros încă înnainte de 1877. După această dată și mai cu seamă în anul 1881 un foarte mare numar de Turci au emigrat din această parte; în locul lor au venit Bulgari, fie din părțile Traciei turcești, fie din părțile Dobrogei vechi române [61].

Chiar mai târziu districtele cari ofereau cele mai compacte mase de Turci erau: Balcic, Dobrici, Kurtbunar,.... Silistra Turtucaia [62].

Ultima statistica romaneasca din 1913, constata ca totalul populațiunei musulmane atingea pentru întreaga Dobroge veche română cifra de 41.442 suflete, reprezentând 10.9% din totalul populațiunei, descompunându-se în 21.350 Tatari cu 5.6% și 20.092 Turci cu procentul de 5.3%, dupa urmatorul tablou [63]:

**Elementul turc și tătar așezat în orașele și orășelele Dobrogei-vechi după recensământul încheiat de direcțiunea statisticei din Ministerul de Domenii la 1º Ianuarie 1913.**

| No. curent | ORAȘUL | Turci | Tătari | TOTAL |
|---|---|---|---|---|
| 1 | Constanța . . . . . . . . . . . . | 2.451 | 277 | 2.728 |
| 2 | Cernavodă . . . . . . . . . . . | 759 | 40 | 799 |
| 3 | Cuzgun . . . . . . . . . . . . | 55 | — | 35 |
| 4 | Hârșova . . . . . . . . . . . | 853 | 14 | 867 |
| 5 | Mangalia . . . . . . . . . . . . | 433 | 145 | 578 |
| 6 | Megidia . . . . . . . . . . . . | 312 | 1.574 | 1.886 |
| 7 | Ostrov . . . . . . . . . . . . . | 57 | — | 57 |
| | Jud. Constanța . . . . . . . . | 4.900 | 2.050 | 6.950 |
| 1 | Tulcea . . . . . . . . . . . . . . | 601 | 74 | 675 |
| 2 | Babadag . . . . . . . . . . . . | 313 | 36 | 349 |
| 3 | Chilia-Veche . . . . . . . . . . | — | — | — |
| 4 | Isaccea . . . . . . . . . . . | 681 | 11 | 692 |
| 5 | Mahmudia . . . . . . . . . . . | 27 | 100 | 127 |
| 6 | Măcin . . . . . . . . . . . . . | 715 | — | 715 |
| 7 | Sulina . . . . . . . . . . . . . | 311 | — | 311 |
| | Jud. Tulcea . . . . . . . | 2.648 | 221 | 2.869 |
| | Dobrogea . . . . . . . . . . | 7.548 | 2.271 | **9.819** |

**Elementul turc și tătar urban și rural din ambele Județe ale Dobrogei-vechi după recensământul general din 1913.**

| No. curent | Naționalitatea | Jud. Constanța | | | Jud. Tulcea | | | Dobrogea | | | % |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| | | Urbana | Rurala | Totala | Urbana | Rurala | Totala | Urbana | Rurala | Totala | |
| 1 | Tatari . . . | 2 050 | 18.159 | 20.209 | 221 | 920 | 1,141 | 2.271 | 19.079 | 21.350 | 5.6 |
| 2 | Turci . . . | 4.900 | 10.033 | 14.933 | 2.648 | 2.511 | 5.159 | 7.548 | 12 544 | 20.092 | 5.3 |
| | | 6.950 | 28.192 | 35.142 | 2.869 | 3.431 | 6.300 | 9.819 | 31.623 | 41.442 | 10.9 |

Pentru județul Durostor, — caci o situațiune complecta a județului Caliacra nu ne-a putut sta la îndemâna dam tabloul următor, dupa care se poate mai bine urmari numărul și localitațile elementului etnic care ne interesează, în anul 1914;

**Cum se aflau așezați Turcii și Tătarii în județul Durostor la 1 Decembrie 1914. (După „Expunerea situațiunei Județului Durostor" (1914) de I. N. Comărășescu.**

| No. curent | DENUMIREA COMUNEI | Turci | Tătari |
|---|---|---|---|
| | **Plasa Silistra** | | |
| 1 | Alfatar . . . . . | 3 | — |
| 2 | Babuc . . . . . . | — | — |
| 3 | Calipetrova . . . . | — | — |
| 4 | Cainargeaua-mare . | 1.005 | — |
| 5 | » -mică . | 1.019 | — |
| 6 | Caraorman . . . | — | — |
| 7 | Chiose Aidin . . . | 979 | 175 |
| 8 | Pândicli . . . . . | 76 | — |
| | | 3.082 | 175 |
| | **Plasa Turtucaia** | | |
| 1 | Antimova . . . . | 139 | — |
| 2 | Belica . . . . . . | 260 | 43 |
| 3 | Covangilar . . . . | 3.383 | — |
| 4 | Denizler . . . . . | 979 | — |
| 5 | Senova . . . . . . | 691 | — |
| 6 | Satul-vechiu . . | — | — |
| 7 | Turcșmil . . . . . | 2.592 | — |
| | | 8.044 | 43 |
| | **Plasa Acadânlar** | | |
| 1 | Acadânlar . . . . | 4.101 | — |
| 2 | Doccelar . . . . . | 5.517 | — |
| 3 | Rahman Așiclar . | 1.752 | — |
| 4 | Siniru-Nou . . . . | 712 | — |
| 5 | Sungurlar . . . . | 2.903 | — |
| 6 | Uzul-chioi . . . . | 4.158 | — |
| | | 19.143 | — |
| | **Plasa Doimușlar** | | |
| 1 | Aidemir . . . . . | — | — |
| 2 | Balabanlar . . . . | 5.461 | 140 |
| 3 | Bozna . . . . . . | 3.169 | — |
| 4 | Cocina . . . . . . | 1.896 | — |
| 5 | Doimușlar . . . . | 2.763 | — |
| 6 | Aschioi . . . . . | 343 | — |
| 7 | Popina . . . . . | — | — |
| 8 | Srebârna . . . . | — | — |
| 9 | Vetrina . . . . . | — | — |
| | | 13.632 | 140 |
| | **Plasa Sarsânlar** | | |
| 1 | Ahmatlar . . . . | 3.337 | — |
| 2 | Astvat-chioi . . . | 2.887 | — |
| 3 | At-chioi . . . . . | 1.086 | — |
| 4 | Atmageaua-tătărească . . | 2.815 | — |
| 5 | Cadi-chioi . . . . | 204 | — |
| 6 | Chiose-Abdi . . . | 3.408 | — |
| 7 | Garvan . . . . . | — | — |
| 8 | Rahova de jos . . | 1.246 | — |
| 9 | Sarsanlar . . . . | 2.871 | — |
| 10 | Vishioi . . . . | 1.917 | — |
| | | 19.731 | — |
| 1 | Silistra (oraș) . . . | 5.960 | — |
| 2 | Turtucaia (oraș) . . | 2.962 | |
| | | 8.922 | — |

**Tablou de numărul locuitorilor Turci și Tătari pe întregul județ Durostor**

| | | No. locuitorilor pe comune urbane | No. locuitorilor pe comune rurale | Total general |
|---|---|---|---|---|
| 1 | Turci . . . . . . . . . . . . . | 8 922 | 63.632 | 72.554 |
| 2 | Tătari . . . . . . . . . . . . . | — | 704 | 704 |
| | | 8.922 | 64.336 | 73.258 |

In general suma totală a Turcilor şi Tătarilor în amândouă Dobrogile — cea veche şi cea nouă — este de *208.666* de suflete, cari după judeţe sunt repartizate astfel [64]:

| DISTRICTUL | | TĂTARI | TURCI |
|---|---|---|---|
| Constanţa | Oraş . . . | 2.050 | 4.900 |
| | Sat . . . . | 19.159 | 10.033 |
| | Total . | 21.209 | 14.933 |
| Tulcea | Oraş . . . | 221 | 2.648 |
| | Sat . . . . | 920 | 2.511 |
| | Total . | 1.141 | 5.159 |
| | Total general . | 22.350 | 20.092 |
| | Caliacra . . | 9.419 | 58.405 |
| | Durostor . . | 2.957 | 95.443 |
| | Total . | 12.376 | 153.848 |
| | | 166.224 | |

Calculând după acest tablou procentul pe care-l reprezintă în fiecare judeţ, găsim următoarele cifre:

Jud. Tulcea: Tătari 0.7 % , Turci 3.0 %
» Constanţa: » 10.1 % , » 7.2 %
» Caliacra: » 6.2 % , » 38.2 %
» Durostor: » 2.2 % , » 71.2 %

* * *

Puternicul element de colonizare, musulman, aşezându-se mai cu deosebire în răsăritul, centrul şi sudul Dobrogei, regiuni ce vor fi fost atunci slab populate, a imprimat toponimiei Dobrogei, un caracter aproape cu desăvârşire turanic.

Ceace este mai caracteristic e faptul că nu găsim decât foarte rar resturile vechilor numiri de localităţi din epoca romană sau bizantină, cum e cazul mai frequent în părţile Rumeliei sau ale Traciei mijlocii şi răsăritene. Lipsa unor astfel de resturi topice, chiar sub cea mai barbară formă reprezentată prin graiul turco-tătar, ne-ar face să credem că numele unor astfel de localităţi din epoci mai vechi începuseră să fie părăsite sau uitate cu desăvârşire

din cauza tot mai marei lipse de populaţiune în vremea când elementul osmanlâu se aşează puternic şi definitiv în părţile de odinioară ale Scythiei minor.

Din cele 3.776 numiri topice ale Dobrogei vechi, dintre cari 367 sunt nume de sate, iar celelalte 3.409 sunt nume de văi, coline, dealuri, lacuri, râuri, bălţi etc., 2.338 sunt nume turco-tătare, reprezentând astfel un procent de 61.89 % din totalul numirilor toponimice a întregei Dobroge vechi româneşti — socotindu-se această cifră după harta cea mai amănunţită, adică la scara 1/10.000 — ceiace ne arată că aproape trei sferturi din totalul acestor numiri se datoreşte aşezărilor elementului de care ne ocupăm [65]).

Uneori se întrebuinţează numiri de păsări pentru a insemna o localitate ca:

*Atmadjea* [pasăre de pradă, uliu] sat în jud. Tulcea;
*Balabancea* [erete; *balaban* nom d'un épevier ou faucon blanc à tête épaisse;], sat în jud. Tulcea la sud-vest de Nicoliţel;
*Bülbül* [privighetoare], două sate în jud. Constanţa;
*Cuzgun* [corb] sat în jud. Constanţa;
*Cartal* [vultur] sat în jud. Constanţa la răsărit de Hârşova;
*Gargalâc* [ciorăric], două sate în jud. Constanţa: Gargalâcul mare şi Gargalâcul mic sau cum sunt însemnate pe alte hărţi: Tătar Gargalâc şi Bulgar-Gargalâc;
*Palaz* [cloşcă şi uneori însemnează şi puiu] sat la nord de Constanţa;

Se întâlnesc uneori numiri topice în strânsă legătură cu numele de arbori sau plante:

*Armutlia* [poate în legătură cu *armud* = pară] sat în jud. Tulcea la nord-vest de Babadag;
*Cara-agaci* [etimologic înseamnă: copacul negru; ulm], sat în jud. Caliacra la sud-vest de Bazargic;
*Kyzil-agaci* [Copacii roşi];
*Cavaclar* şi *Cavacli* [plopii]
*Cilic* [pe lângă semnificaţia de oţel, mai are şi pe aceia de *fragă* şi *butaş*, cu cari credem că e mai în strânsă legătură localitatea *Cilic* din jud. Tulcea];
*Ghelingic* [lalea sălbatecă, dedeţel; uneori însemnează şi nevăstuică], se găseşte satul cu acest nume la sud de satul Pantelimonul de jos în jud. Constanţa;
*Orman* [pădure], e întrebuinţat des în compunere cu alte vorbe:
*Cara-Orman* [pădurea neagră], *Ceatal-Orman* [pădurea despicată], *Deli-Orman* [pădurea nebună] etc;
*Pelit* sau *Pelid* [însemnează stejar], e întrebuinţat sub forma *Cara-pelit* [stejarul negru], sat în jud. Constanţa şi Durostor;

*Uzum* [vie] de unde *Uzum-bair* [dealul viei]. Se află deal cu acest nume la cota 194 între Slava-rusă şi Slava-cerkeză, altul la răsărit de Cataloi între cotele 141—202, iar altul la apus de satul Camber între cotele 214—193. Se mai găsesc încă în Dobrogea o mulţime de localităţi cu acest nume, ceiace însemnează că cultura viţei de vie era răspândită odinioară în Dobrogea...

Unele sate ne arată ocupaţiunile sau alte particularităţi ale locuitorilor:

*Azaplar* [satul Azapilor], localitate în jud. Constanţa la răsărit de Mangalia:
*Arabagılar* [harabagii] localitate pe şoseaua Silistra-Turtucaia;
*Bazarghian* [negustorul] sat lângă Cuzgun, jud. Constanţa;
*Calfa* [băiat] sat în plasa Hârşova;
*Capugi* [portar], sat în plasa Hârşova, com. Şiriu;
*Casap-chioı* [satul măcelarilor] pe malul lacului Razim între Sariurt şi Caranasuf;
*Cârjelari* [satul Cârjaliilor?] localitate în jud. Tulcea la răsărit de Pecineaga;
*Caucagi* [zurbagii sau hărţăgoşii] sat în plasa Megidia, jud. Constanţa;
*Covangilar* [crescătorii de albine, apicultorii). sat în jud. Durostor;
*Dulgher* [tâmplar] sat în jud. Constanţa;
*Hamamgia* [aceia care ţine o baie] sat în jud. Tulcea;
*Kiradji* [chirigii, acei cari fac cărăuşerie] sat în jud. Constanţa;
*Nalbant* [potcovarul] sat în jud. Tulcea;
*Odagii* [cei cari ţin odăi] sat în jud. Durostor;
*Terzi-chioi* [satul croitorilor], sat în jud. Constanţa la răsărit-sud de Hârşova;

Deasemenea în legătură cu animalele se întâlnesc numiri de localităţi printre cari însemnăm:

*Aigâr-Amet* [Amet armăsarul] sat în jud. Tulcea la răsărit de Ostrov; vorba se întrebuinţează şi ca nume de persoană.
*Cara-Coci* [berbecii negri sau oaia sălbatecă: *ovispoli*], sat la sud-vest de Acadânlar, în jud. Durostor;
*Coium-punar* [fântâna oii], sat mic la nord de Aigâr-Amet în jud. Tulcea:
*Coium-tepe* [dealul oii]
*Congaz* [viermele de gunoi: *Conguz* = Mistkäfer (Gymnopleurus)], sat în jud. Tulcea la nord de Babadag;
*Curt-bunar* [fântâna lupului], sat pe şoseaua Silistra-Bazargic;
*Tauşan* [iepurile], cota 170 la sud-vest de satul Coiumpunar jud. Tulcea; Se întâlneşte şi în multe compuse.
*Teké* [ţapul; sub forma *Tekké* înseamnă mânăstire de dervişi] se găsesc văi însemnate cu acest nume;

*Tekirghiol* [lacul lui Tekir; *Tekir* înseamnă însă mreană și roșioară sau ochiană (un fel de pește mic)], lac la sud de Constanța *)..

Se găsesc coprinse în numiri câte odată și populațiunile pe cari așezarea Tătarilor sau Turcilor le va fi întâlnit aici sau cari vor fi avut oarecari legaturi caracteristice cu aceste locuri. Așa bunăoară.

*Anadol-chioi* [satul Anadolenilor] lângă Constanța;
*Arnaut-chioi* [satul Arnauților sau Albanezilor]
*Bulgar-Amsalı*, sat dispărut astăzi, existent însă pe marea harta rusească a războaclor din 1828-1829, având mai puțin de 5 curți;
*Laz-mahalà* [mahalaua Lazîlor] sat în jud. Constanța;
*Urum-bei* [princepele grec; căci *Urum* se întrebuințează în limba turcă ca să numească populațiune greacă. cf. *Jirecek în Archaeologisch-ephigraph. Mittheilungen* X p. 169], sat în jud. Tulcea;
*Vlah-bair, Vlah-chioi*, o movilă, o pădure și un sat, toate așezate pe malul Dunărei între Rașova și satele Mârleanu-Aliman;
*Vlahlar* [Vlahii] sat situat puțin mai la sud de Ekrene [66].

Uneori iată ce însemnează denumirile turcești întrebuințate ca numiri topice:

*Ac-bunar* [fântâna albă] sat în jud. Tulcea, la sud-est de Cerna;
*Accic-tepe* [dealul alb sau dealul de argint], la sud de Isaccea;
*Altân-tepe* [dealul roș sau dealul cu aramă], deal care conține mine de cupru în sudul jud. Tulcea;
*Baba-dag* [muntele strămoșului], în jud. Tulcea;
*Bair* [movilă] cu compusele lui: *Cara-bair* movila neagră] lângă Dunavățul de jos, *Taș-bair* [movila de piatră];
*Baș-bunar* [fântâna căpeteniei] sat în jud. Tulcea, plasa Babadag, între Topolog și Slava-rusă;
*Baș-chioi* [satul căpeteniei], în jud. Tulcea la nord-vest de Babadag;

*) Acești câțiva termeni în strâns raport cu păstoritul, arată că ocupațiunea păstoritului a avut un rol însemnat în viața coloniștilor Turci și Tătari din Dobrogea.

Cele câteva numiri amintite mai sus împreună cu o mulțime de localități cari se găsesc în Dobrogea și cari poartă numele de *cășlă* [ce înseamnă pe lângă «locuință de iarnă» Winterwohnung cf. *Vambery, Die primitive Cultur des Turko-tatarischen Volkes* pg. 25, și «lieu de campement et de vaine pâture pour les bestiaux pendant l'hiver», *Barbier de Meynard* l. c. II, 594], ne trimit la viața nomadului rătăcitor, care izbit de însușirile naturale ale fiecărei localități le și numește cu termenii în legătură cu aceste caracteristice. Așa e cazul așezărilor ungurești în pustia Tisei, a Românilor macedoneni ce-și numesc locurile după «chetre» (stânci) [chiatra laie] după livezi, după lunci, după «fântâne» și «șipote» și tot asemenea s'a întâmplat cu Tătarii din Bugeac.

*Baltăgești* [dela baldag = mâner de sabile sau topor] sat în jud. Constanța;
*Bei-bugeac* [cotul beiului] sat în plasa Tulcea, jud. Tulcea;
*Bogaz* [gâtlej, varsare] denumirea gurilor Dunării la vărsarea lor;
*Bugeac* [colț, unghiu] sat în jud. Constanța, la nord de Ostrov și deal în fața Galațiler;
*Bunar* [fântână] întrebuințat mai mult în cuvinte compuse;
*Burun* [nas, cap, promontoriu] întrebuințat mai mult în vorbe compuse ca *Taș-burun* [cap de piatră], promontoriu în lacul Razim, lânga Jurilofca;
*Cadi-Câșla* [câșla cadiului] și *Chedi-chioi* [satul chediului];
*Cuceamac* [țesala; în limba Tătarilor de azi din Dobrogea înseamnă și mămaliga], sat pe șoseaua Casimcea-Pantelimonul de sus;
*Cairac* [teren alunecos, povârniș], deal la nordul Comunei Sarinasuf;
*Cambv* [din forma *amber?* care înseamnă chilimbar?] sat la nord-est de Babadag;
*Canarà* [abator, măcelăric; mai rareori înseamna stâncă] sat la nord-vest de Constanța;
*Calaici* [servitor, rob] sat la frontiera veche a Dobrogei, în jud. Constanța;
*Caralar* [negrele] sat la sud-vest de Acadânlar jud. Durostor;
*Cara-su* [apa neagră și mal adânc] vale între Cernavoda-Constanța;
*Chemanlar* [arcașii? dela cheman = arc] sat în jud. Durostor;
*Ceatal* [furca], localitați unde se bifurcă cele trei brațe ale Dunării;
*Câșla* [stâna] sat în jud. Tulcea lângă Somova;
*Ceair* [fânceață], întrebuințat pentru numiri de văi;
*Ceamurlia* [glodăriile] sate în jud. Tulcea:
*Cherhanà* [locul unde se aduce peștele și se sarează], numele punctelor de pescărie din delta;
*Chioi* [sat] întrebuințat în foarte multe compuse ca: Anadol-chioi, Alibei-chioi, Orman-chioi, Orta-chioi, Baș-chioi, Cala-chioi, Caraman-chioi, Casap-chioi, Ceauș-chioi, Ceelen-chioi, Celebi-chioi, Cuciuc-chioi, Dere-chioi, Duna-chioi, Emir-chioi, Eni-chioi, Hairan-chioi, Ienidze-chioi, Eschi-chioi, Kujubei-chioi, Karassu-chioi, Karaveli-chioi, Kurudză-chioi, Kadi-chioi, Laz-chioi, Mahmut-chioi, Meidan-chioi, Mansir-chioi, Sari-chioi, Satis-chioi, Terzi-chioi, Usat-chioi, etc.

---

*Notă.* Aceste considerațiuni de natură topică ne silesc să credem ca Osmanlâi din Dobrogea la început se ocupau mult și cu păstoritul, petrecând vara în corturi de pâslă ce puteau adăposti 14—16 familii, iar iarna în case de lemn cât se poate de proaste după cum ne informează și Paul de Alep (*l. c.* pg. 42) i «Toate locuințele lor sunt pe malurile Dunării și sunt clădite din lemn și trestii», nețināând niciodată la locuințe mai frumoase și mai solide ba chiar, «habotnicii mușulmani își băteau joc de nebunia și vanitatea creștinilor, aceste «capre» și «maimuțe», cari păreau că-și clădesc locuințe pentru veșnicia interzisă oamenilor».

*Curu-culac* [valea seacă] [culac = ureche și vale, curu = sec] vale în plasa Megidia;
*Dèdè* [bunic] în compuse ca Bairam-dèdè [sărbătoarea bunicului];
*Dèrè* [vale] întrebuințat mai ales in compunere;
*Dervent* [strâmtoare];
*Gaidar* [cruzii, perfizii, trădătorii]
*Ghecet* [trecere] localitate în fața Brăilei, in jud. Tulcea;
*Ghiol* [lac, baltă] întrebuințat într'o mulțime de compuse ca: *Adjè-ghiol* [lacul sărat], *Sari-ghiol* [lacul galben], *Moru-ghiol* [lacul albastru], *Tekir-ghiol* [lacul lui Tekir];
*Ghiuvegeà* [șes, întins] sat în jud. Constanța;
*Hagilar* [pelerinii] sat în jud. Tulcea;
*Hasarlâc* [fortăreață mică]
*Hisar* [fortăreață, întăritură], întrebuințat în compuse ca *Toprak-issar* [locul întărit] sat în jud. Constanța;
*Iaila* [locuință sau tabără de vară] sat în plasa Măcin, pârâu pe tritorul acelui sat, *Iaïla-bair*, deal pe teritorul comunei Babadag;
*Ieni* [nou] întrebuințat foarte des în compuse ca *Ieni-chioi* [satul-nou];
*Ierkessek* [brazdă (Erdeinschnitt)] sat în jud. Constanța;
*Iil* = an [*'ara-bi-yil* = an de 354 zile; ar fi oare numele satului *Caraibil* din Comuna Sarinasuf, jud. Tulcea?]
*Iman-cișmé* [ceșmeaua imanului], sat în jud. Tulcea. *Iurt* [pământ de locuit] în compuse ca *Sari-iurt* [pământ galben] sat în jud. Tulcea;
*Mandra* [târlă, stână [bercail, parc du betail cf. *Barbier de Meynard* l. c. I. 721] localitate deasupra satului Agighiol, înspre Enichioi, jud. Tulcea;
*Meșelic* [dela mési'alé = tufan, luminiș] numele unei mici pădurici lângă Beș-tepe;
*Megidia* [numită de Sultanul Abdul-Megid, (glorioasă) târg în jud. Constanța;
*Orta* [mijloc] în compuse ca *Orta-chioi* [satul din mijloc] sat în jud. Tulcea;
*Pazarlia* [târg] sat în jud. Constanța;
*Potur* [îndoitură, cută a terenului; uneori însemnă și pantaloni] sat în jud, Tulcea;
*Rahman* [pomanagiu, milog], sat în jud. Constanța:
*Ramazan* [sărbătoarea] întrebuințat în compuse ca *Ramazan-chioi;*
*Seimeni* [o parte din ieniceri purtau acest nume *] sat în jud. Constanța pe malul Dunării.
*Sarâ-nasuf* = [nisip galben] sat în jud. Tulcea ca și *Cara-nasuf* [nisip negru];

---

*) *N. Iorga. Istoria armatei românești* București 1919 vol. II pg, 125 nota 2: «Hi [Semeni] sunt natione Thracum collecti pedites, audax et expeditum, verum inconstans ac seditiosum militiae genus».

*Sarai* [așezare, palat] sat în jud. Constanța;
*Silistra* [fluer];
*Su* [apă] în compuse: *Cara-su* [apă neagră] vale în jud. Constanța;
*Tèpè* [vârf, colină] întrebuințat des în compuse ca *Beș-tepe* [cinci coline] sat și dealuri în jud. Tulcea;
*Topal* [schiop] sat în jud. Constanța;
*Toprak* [loc];
*Tuzla* [sărata] sat în jud. Constanța pe malul Mărei-Negre;
*Varoș* [mahala întărită; provine din ungurescul Varos] sat lângă Hârșova;
*Zebil* [cișmeà] sat în jud. Tulcea.

Nu puține din localitățile Dobrogei au terminațiunea *cig*, *gic* sau *lar* ca: Boazgic, Beilic, Ghelingic, Alfatar, Alaklar, Sofular, Singurlar etc. forme ce se găsesc repetate des și spre sud, dealungul coastelor Mării-Negre și în toată Tracia [67]).

* * *

Intregul conglomerat turco-tătar din Dobrogea e astăzi într'o complectă decădere

Ducând o viață deosebită de a celorlalte elemente ale populațiunei, e silit chiar prin aceasta să se mențină într'un fel de rezervă care-l împedică ca să fie un factor activ și de progres, în ori și ce direcțiune, pentru viața provinciei dobrogene. Deși li s'au dat o mulțime de privilegii în ceia ce privește regularea vieței publice cât și a diferitelor raporturi dintre dânșii în conformitate cu prescripțiunile lor religioase, totuși se pare că se simt stingheriți și de aceia la anumite intervale au emigrat și emigrează, ducându-se în Turcìa europeană sau asiatică.

Locuind în sate lipsite de orice vegetație, Tătarii mai ales ocupă ținuturi asemănătoare celor din stepă, pe când Turcii sunt așezați, în județul Tulcea mai cu osebire, în regiunea dealurilor și pădurilor. Refractari noilor condițiuni de viață modernă, ei se ocupă încă în mod rudimentar cu plugăria și creșterea vitelor, cu deosebire a cailor; Turcii din orașe se îndeletnicesc și cu negustoria.

Astăzi atât Turcii cât și Tătarii sunt un element pașnic și onest, care este amenințat să se stingă încetul cu încetul, urmând par'că declinul pe care fatalitatea li l-a hărăzit și aici ca și în fosta împărăție turcească așa de puternică și de amenințătoare odinioară.

## NOTE

[1]) *Hammer-Purgstall, Geschichte der goldene Horde în Kiptschak das ist der Mongolen in Russland* Pesth 1840¦p. 176, 179—180 *Hammer-Ioseph. Geschichte des osmanischen Reiches* Pesth (erste Ausgabe) vol. I pg. 121; vol. III pg. 202 şi 799—800; vol. VIII pg. 254; Ibidem... (zweite verbesserte Auflage) Pesth 1836 vol. I pg. 117;

*C. Jirecek, Geschichte der Bulgaren* pag, 380 (după Hammer).

Asupra înmormântării lui Ssaltukdede la Babadag, există tradiţiunea şi în veacul al XVII, căci Evleia Celebi aminteşte despre ea.

[2]) *N. Iorga, Geschichte des rumänischen Volkes* I 281.

[3]) *Hagi-Calfa* Tab. cronol. anno 793 (= 1391) apud. *Ioseph von Hammer, Gesch. osm. Reiches* (1834) vol. I pg. 187.

[4]) *N. Iorga, Gesch d. osm. Reiches* vol. I. p. 375; N. Iorga, *Gesch. d. rum. Volkes* I. p, 303, II p. 388· N. Iorga, *Chilia şi Cetatea Albă* p. 69—70; *D. Onciul, Mircea cel Bătrân* (cuvântare comemorativă la cinci sute de ani dela moartea lui, Bucureşti 1918 nota 29.

*Chronica dell'origine e progressi della cassa ottomana composta da Saidino Turco eccellentissimo historico în lingua turca.* Parte prima.... Tradotta da vincenzo Brotulti Ragusco.... Viena 1649 pg. 343—344:

«Quidi partitose arrivò alla ripa del Danubio. Onde l'esercito vittorioso d'ordine Regio passò all'altra banda del Danubio, e scoise la Valachia.

De più ordinò, che alla ripa del detto fiume fabricassero un gran città chiamata jer-ghioschi (= Giurgevo). Et anco fece restaurare e rinovare le Fortezze di *Sachgi* (= Saccea) e di *Ieni-Sala* (San-Giorgio).

In tanto gl'exursori ottomani saccheggiata la Valachia, e menati via fanciulli beli come il sole, e fanciuli vaghe comme la rosa, sene ritornarono con varie spoglie alta Corte Regia».

[5]) *G. Miletici, Das Ostbulgarische* în Schriften der Balkan-Commission der Kaiserlichen Akademie Wien (1903) [linguisticche Abtheilung] col. 12;

*C. Jrecek, Das Fürstenthum Bulgarien* pag. 140; *N. Iorga Gesch. d. osm. Reiches* I. pag. 207, 259, 260, 460;

*G. Hertzberg, Die Ethnographie der Balkan-Halbinsel im 14 und 15 Iahrhundert* în Peterman's Mittheilungen 1878 (24 Band) pg. 126, 133—134; *C. Jirecek, Etnograficeski promenenia vă Bălgaria otă ocnovanieto na Kniajestvoto* în *Sbornik* (Sofia) V pg. 501, 504; *M. Drinov, Istoricesko osveatlenie vărhă statistikata na narodnostitea vă istocinata castă na Bălgarskoto Kniajestvoto* în *Periodicesko Spisanie* (1884) VIII pag. 73;

*C. Jirecek, Einige Bemerkungen uber die Überreste der Petschenegen und Kumanen* în Sitzber d. Kön. böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften (philosophische-historische-philologische Classe) 1884 p. 18 nota.

*C. Jirecek* în *Archaologisch-epigraphische Mittheilungen* X (1886) p. 130.

[6]) *Donado da Lezze, Historia Turchesca* (1300—1514) publicată adnotată, împreună cu o introducere de I. Ursu (ed. Academiei Române) 1919. (Vezi introducere pag. XLIV-XLV şi în text, pag. 86—87: «Hora levato il campo sequitando l'arena oveno spiaza di mare maggiore dove havessimo gran fortuna et disagi, primo per non esser vi ni ville ni habitationi per spatio di due buone

giornate dal Castello di Varna in poi et di fin'all Danubio per 8 giornate, et piu, *si trova ne gente et luochi salvatichi,* privi d'acque dolci, dove n'havessimo gran disagio cher per porechi giorni non havessimo altra acqua che quella del mare, dove facevano dulle buse nella salbià apresso la riva del mare et di quella bevevano, et così ne havevanó, ch'altra acqua non si poteva trovare.

Item *in questo diserto, il quale si chiama Abrozit* fossimo assaltati da quantità di cavalette grosse, incangiate, berettine et rosse che tanta quantità ne sequitava, che non è cosa che si potesse creder da chi non l'ha visto. Erano si gran nuvole di quelle locuste ch'oscuravano il sole, et quando si mettevano a terra rosegavano sin ale paviglioni, i sachi da biscotti le sesse da capo, non si poteva cucinare, che come erano dissoperte le pignatte erano piene di queste animali. Li cavalli non si poteva tenere ch'era forza di continuo tener le sachete al muso, et coverti tutti si all'orechie si che per queste stavano serrati nelli paviglioni et la notte cavalcamo.

Quando fossemo per una giornata appresso *'un ramo del Danubio,* il campo fece tra il di et la notte due alloggiamenti, siche passato di poco mezzo giorno li levassimo a gionger all'equa dolce etiam per fuggir la furia delle cavalette. (pag. 155--156).

Il 3 º Sangiacato si chiama Malgara overo Chiersaluch (Kurk-kilise?). huesto va per gran longhezza sopra il Mar-Maggiore et ha un gran stretto che *dura per due giornate et piu et si chiama deserto De Broxic* et avanti che s'entra nel deserto sopra il riva de Mar-Maggiore si trova una terra dito Varna, et sopra la Campagna arente, a detto luoco si trova gran quantità d'ossa, che già fu rotto da Turchi un essercito d'Ongari, poi si trova Malgara ch'è una città appresso un monte et passato detto monte s'entra nel sangiaccato di Siliistria.

4 º «Sangiacato si è Şilistria, il quale va fin al Danubio (et la citta di Silistria,) è murata sopra il Danubio lontan dal Mar-Maggiore 15 miglia, qui vi è il passo che passa il Danubio, et ha di *moltoe ville.* Questo sangiaccato tiene sopra il Danubio, miglia 60, fine Avedin.

Sotto questo sangiacato è *Licostomo et Moncastro,* et avanti che mi parto del Mar-Maggiore diro d'un altro sangiaccato».

Pentru felul cum se delimita regiunea Dobrogei să se vadă încă: *Giacomo di Pietro Luccari, copioso ristetto degli annali di Rausa,* Venetia 1605 pag. 52, 53;

*Hans Schiltbergers Reisbuch* nach der Nürnberger Handschrift herausgegeben von D-r Valentin Langmantel. Tübingen 1885 pag. 52;

*Laonicos Chalcocondylas* (ed. Bonn) pag. 326.

7) *N. Iorga, Gesch. d. rum. Volkes* I pg. 369, II p. 11. Cf. *N. Iorga Studii şi Documente cu privire la istoria Românilor* IX p. 76: «Li Tartari della Bassarabia, detti Bugeac, sono, del Piccolo-Nogai venuti ad abitare, da 100 anni, lì, per tenere in freno li Moldavi, li quali all'antiquoi solevano ribellare più volte contra la Porta».

8) *Acta Tomiciana* vol. II No. XCVI pg. 103, No. CXXVII pag. 129; vol. III pg. 112 (Anul 1512); vol. III No. MDXIV pap. 170 (Anul 1514): «Habet insuper Turcarum imperator Tartaros proprios ex praedicto *Taurica Chersoneso* acquisitos et in colonia nuncupata *Dobricza* ad Danubium trans Moldaviam seu Valachiam locatos, quorum tria circiter millia nulla accersiti mercede militant. Qui etiam una cum Turcis frequentius tam in Hungariam per

Danubium trajicentes quam in regnum Polonie et Mg. duc. Lithuanie clam et furtim excursiones faciunt per plana loca Moldaviae seu Valahie traiecto flumine Tyrass qui in multis locis vado transitur, terras illas accidentes».

*Hurmuzachi-Densusianu* vol. II partea 3-a No. CXLVI pag. 158. *Hurmuzachi* XI No. CCLIII pg. 151 (anul 1503 Februar 6, o scrisoare din Lemberg). *Ibidem* No. IV p. 578 (Iulie 25, anul 1555 ştiri din Constantinopol despre răscoala de lângă Dunăre a unui pretendent turc: «Consistit autem adhuc in eodem loco, Varnae scilicet, que *Turcis Dobrigzia* nuncupatur, apud Danubium, non longe a Bolbuchiehe (Oblucita?) lacu....»

[9]) *N. A. Constantinescu, Intinderea Raialelor* în Anuarul seminarului de geografie şi antropogeografie Anul 1911 pg. 47, 51.

*N. Iorga, Acte şi Fragmente* I pg. 189: «...aderant dobrucenses et bilohrodenses Tartari, *subditi Turcarum imperatoris*».

[10]) *Vicentio Makuscev: Monumenta historica Slavorum meridionalium..* vol. II pg. 243: «Questa Dobruccia per la marina è habitato da christiani, e vi so in essa queste terre: Charar, Maluch, Costanza, Mongalia, Irosto, Balcich e, Varna et li cassali delli Christiani pur su la marina sono Orachovera, Cavarno, Corbir, Eiherena, Franga Novosello et Galatta, nessuna di queste terre è habitato da soli Turchi ne ancho da Christiani eccetto che in Balcich, dentro per questo paese in terra ferma e habitato da Turchi et vi sono le infrascritte terre: Zatuchio, Baba, Carassuni, Cassasui, Pastarghi e Provadia. In Sasancci et Babassi e habitano anco li Turchi nelle quale per ciascuna di esse vi è maggior numero di Christiani, che di Turche». *Ibidem* pg. 249.

Pentru identificarea localităţilor de mai sus să se vadă: *C. Jirecek, Einige Bemerkungen...* pag. 17, M. Drinov in *Periodicesko Spisanie* (Sreadito) 1884 An. VII p. 1—24; *Al. P. Arbore* în *Arhiva Dobrogei* An. I. p. 21—22. In privinţa localităţei *Charar*, credem că ar fi vorba de satul Caraorman «unde se varsă una din gurile Dunărei» şi pe care *Francois de Pavie, baron de Fourquevaux*, în descrierea călătoriei sale din 1585 îl enumără după Varna, Bengala (Mangalia) şi Constanţa. (N. Iorga, *Acte şi Fragmente cu privire la istoria Românilor* vol. I pag. 34 nota).

[11]) *Hurmuzachi* XI No. CCLIII pg. 151 (Lemberg 1583 Februarie 6), No. CXVI pg. 671 (Constantinopol 1584 Maiu 7), No. CLXII pg. 702 din Constantinopol 28 Oct. 1587: von den Cosaken aber komen abermalss gewisse Zeittungen dass sy furnembs turkisch Castell Baba genandt in Gründt vihört ünd ausgebrendt, die Turken alle niedergehaust ünd das übrig alles sampt Weib ünd Kündt davon gefueret «—*Hurmuzachi.* III [1] (Aus Wien von 21 Iannuary Anno 1595): «Die Moldauer ünd Wallachen, thuen Ihenhalb der Thonaw dem Feindt grossen Schaden. Die Gegent *Dobrochian* und Markten verbrandt, die *Türggische Inwohner* nüdergehaut, das Viech wechk getriben, ünd das Landt gar bisz auf Drinopol verhängt».

*Hurmuzachi* IV[2] No. CLXXV pag. 211: «ma colui affirmo che quelle gente non erano *del Re di Tartaria* ma dell fratello del Re quali passati a Dobrizza al numero per quanto vien detto di 40 mille, vivevano di preda allo campagna.... (An. 1596).

*Hurmuzachi* XII No. DLVI pag. 365-366 (1598 Iunie 29) despre o pregătire războinică a Tătarilor din Dobrogea; No. DLXXI pag. 374 (Alba Iulia

1598 Iulie 14), știri despre mișcările Tatarilor din Dobrogea; No. DCXIII pag. 404 (Cașovia 1598 Octombrie 8); No. DXXXV pag. 352 (Gherghița 1598 Mai 21).

[12]) *Georgii Dousae* de itinere suo Constantinopolitano epistola. Anno 1599 pag. 81-82 «Babam venimus, urbem, aliquantum ex ruderibus conjicere licebat, aliquando maximam: sed a Cosakis hodie misere diruta ac solo aequata iacet».

[13]) *Balthassaris Waltheri: Brevis et vera descriptio rerum* ....în *Tesauru de Monumente istorice* de *A. Papiu Ilarian* București 1862 tom. 1 pag. 38.

[14]) *Lazarus Soranzius, Ottomanus sive de rebus turcicis liber unus, in tres partes divisus,* 1600. Cap. XVII pag. 39: *De Acanzis et Haiduchis. De provincia Dobruccia.*

«Qui Acanzii vocantur ut plurimum agricolae sunt, sed falluntur qui eos Haiduchis Hungarorum comparant, cum illi equites, hihipedites militare soleant. Nec recte eos a Iovio et aliis scriptoribus recentioribus voluntarios milites appelari puto; cum propter exemptiones ipsis concessas in bellum proficisci cogantur, sepique tamen Zingarorum vel Tartarorum more integras regiones depraedando pervagantur et devastant. In *Dobruccia* Bulgariae provincia ut plurimum ad Danubium desident et morantur.

Cap. XXXI pag. 79: Praeter eos quas modo enumeravimus Tartarorum gentes, alii quoque eiusdem nationis reperiuntur qui *Gibeli* vocantur, 'quorum ad plurimum sunt 2000 machaera, arcu, galea et lorica in bello utuntur, unde *Gibeli* id est, loricati dicuntur. In *Dobruccia* provincia ultro Danubium sita, habitant ad ruinas Muri, quae in Sogdiana regione ab urbe Silistria Constantiam usque, quae est ad Pontum Euxinum, pertingunt.

Hie murus ab Imperatoribus Graecis quondam aedificatus dicitur. Hosce Tartaros Turcae saepisime in bellum vocant ut aliis persuadeaut Tartaros Crimaeos sibi auxilio venisse. cf. *Glossarium mediae et infimae latinitatis,* conditum a Carolo Dufresne Domino du Cange. Parisiis 1840 tom. I pag. 38: *Acanzii.* Genus militiae Turcicae. Iovius tom. I liber 14: «In laevo Sinam Bassam eunuchum eum Asiatico equitatu constituit, antecedentibus Acanzis qui sunt voluntariae militiae equites, ex vario gentium genere, spe praedae, ad bellum acciti (Rursum): Hos Acanzes, hoc est Antecursores vocant, et plerumque centum millium equitum numerum implent; quod eis ad spem praedae Tartari e Taurica et Getae ex Valachia gregatim misceantur».

[15]) *M. Drinov în Periodicesko Spisanie* (1884 VII) pag. 71.

[16]) *Hurmuzacki* XI No. XXV pag. 597 (Constantinopol 1577 Iunie 26 și 4 Iulie) ......*Constantinopoli et Dobrucze* omnes domus omniaque hospitia plena sunt mancipiorum..... Quare petit etiam rex meus Serenissimus ut, chiausio Suo Majestatis homino adiuncto Constantinopoli, in Sansiako Bellogradiensi et Silistriensi, nec non *Dobrucze* ubicumque et apud que (m) cumque ex subditi Suae Majestatis temporibus predictis ablatis inventi furent, citra moram restitui mandet.

*Hurmuzachi* IV² No. CCXXV pag. 256 (7 Octombrie 1601): «Di Moldavia sono capitate lettere, che ei predetti *Tartari dela Dobrizza* havevano trascosso la Valachia, e presse da cinque mille anime....; *Hurmuzachi* XII No. MCLXVI pag. 802 (Constantinopol 1600 Martie 24... «et con li *Turchi di Dobrizza.*

*Hurmuzachi* IV² No. CCXXV pag. 256 (7 Octombrie 1601); No. CCCXXX pag. 328 (25 Iulie 1611); «...*Tartari di Dobrigia*... al numero di 10 milia; No. CCCLI pag. 335 (16 Iunie 1612) — despre niște Tatari — nu se spune de unde sunt — cari trec în număr de 8000, în Dobrogea; *Ibidem* XV partea II, No. MDCCCXXXVIII pag. 957 (Iași 1626 Sept. 27; *Ibidem* XII No. DDXX pag. 1054 (1600 Octombre).

*N. Iorga, Studii și Documente* XX No. X (1604 Sept 14) pag. 493-494: «Des Tatar-chans leiblicher-Sohn, sei, mit vierzig Tausende Tartaren underhalb Giechisch-Wesenberg in die *Dobriza* angelagt. *Hurmuzachi* IV² No. CCCL pag. 334 (1612 Maiu 5) ..Baba, Varna et Misevria luochi multi richi et abondanti *di gente per la maggior parte Mahumetana*».

N. Iorga, *Studii și Documente* XX frag. CCCCII pag. 440 (1613 Iunie 19);

N. Iorga, *Studii și Documente* IV pag. 116 ...alcunilochi et ville turchesche ; *Hurmuzachi* vol. I Supl. I No. CCLXX pag. 177 (Pera 1618 Aprilie 21) ...Dobressa qui est une province de deça le Danube habitée de Tartares .

*N. Iorga*: *Studii și documente* IV pag. 117 «Bazargich terra che sede in mezzo di quella parte di Bulgaria che si chiama *Dobrucia*, ch'è tra il promontorio del monte Hemo et la foce del Danubio, *abitata tutta di Turchi et Tartari* .

[17]) *Ioseph von Hammer; Des osmanischen Reiches Staatsverfassung und Staatsverwaltung dargestellt aus den Quellen seiner Grundgesetze* Wien 1815 2 vol., vol. I pag. 288.

cf. *A. C. Barbier de Maynard: Dictionnaire turc-francais*, Paris 1881-1886 vol. I pag. 47: *ispendj* corrupt du pers. *pendjik* qui siginfie *quint*. On donnait ce nom à la part du cinquième, prelevé autrefois par les sultans ottomans sur les prisoniers de guerre. Ce fut Mourad I-er qui, pour la première fois, établit cette taxe au profit du, beit-ul-mal (trésor); chaque prissonier fut evalué à 120 aspres

[18]) *Viaggio a Constantinopoli di Tommaso Alberti* publicato da Alberto Bachi della Lega, Bologne 1889 pag. 21 și urmat. (după Buletin de l'institut p. l'étude de l'Europe sud-orientale An. II (1915) pag. 235).

[19]) *Hammer-Purgstall, Geschichte der Chane der Krim unter osmanischer Herrschaft* Wien 1856 pg. 112.

[20]) *I. von Hammer, Des osmanischen Reiches Staatsverfassung* vol. II pag. 455, vorbind despre izvoarele nouă ce trebuesc întrebuințate ca să se înțeleagă mai bine istoria Turcilor adaugă: «...diess sind *die Reisen Ewlia Tschelebis*, eines gelehrten Türken ünd praktischen Geschaftsmannes, der, von stäter Reiselust getrieben, die weiten Lander des osmanischen Reiches von Sultan Murad des IV bis Mohammed des IV Regierung, vierzig Iahre lang in allen Richtungen ununterbrochen durchreiste, und in hoherm seine Reisebemerkungen, und Tagebucher zusammeutrug. Sowohl wegen des ausserordentlichen Werthes und der Seltenheit dieses Werkes als wegen des mit dem unsirigen verwandten Inhaltes desselben durfte eine umständlichere Kunde als die schon irgendwo anders gegeben, von der Entdeckung ünd dem Inhalte der Reisen Ewlia's, hier willkommen sein.

Pag. 465 Reise Ewlia's von Konstantinopol nach Rumili im Geleite des abgesetzen ünd zum Staathalter von Oczacow ernannten Grosswesirs Melek

Ahmed Pascha im Iahre (1060) 1650. Gross ünd Klein Tschekmedsche, Silivri Borgas, Aidos, Parawadı, Schumno, Hesargad, Rustschuk, Giurgowa, Sistow, Nigeboli, Silistra, Hadschi-Oghli basari, *Baltchik, Kauarna, Mankalıa, Kustendsche, Kara-Chirman, Baba daghi mit Sprachproben der dobrudschen Tataren* .— Traducere română în *Arhiva Dobrogei* II, p. 134.

21) Pentru pepenii dobrogeni se mai poate aminti încă: *Extracte din cronica polonă lituana a lui Mateiu Strykouski* (1540–1580) în Columna lui Traian an. II (1871) pag. 110: „Pepenii verzi, un fruct mare şi dulce şi apos se produce numai în Bulgaria şi în câmpia *Dobrogei*. I-am mâncat şi în Muntenia, dar aduşi de peste Dunăre".

22) *Narration of travels in Europe, Asia und Africa in the seventeenth century by Evliya Efendi* translated from the turkisch by the Ritter *Ioseph von Hammer* London 1834. Traducerea românească în *Dobrogea jună* An. VIII No. 7, 8, 9, 10 şi 11 din 1912 şi *Arhiva Dobrogei*, II pap. 134.

23) *The Travels of Macarius Patriarch of Antioch writen by his attendant archdeacon, Paul of Aleppo in Arabic*, translated by F. C. Belfour A. M. Oxon London MDCCCXXIX 2 vol., vol. I pag. 41—42:

«On ouf left were Romelia, Silistria, and Barja on which wehad now landed whereof all the inhabitants ore Moslem Tartars. For the Sultan Mahomet when the conquerend this province removed the christians from it and peoped it with these Tartares. Most of them are from Caramania and from our Contury. This he did to fortify the banks of the Danube againts their enemies the Christians; as it is frontier province, and the Coundary of Romelia which is opposite the Danube, and of Moldavia and Walachia. All their habitations are upon the banks of the Danube, and are built of word and reeds».

Edițiunea *Cioran*, a lui Paul de Alep, (Bucureşti 1900) nu coprinde această parte.

24) *N. Iorga. Acte şi Fragmente* I pag. 93—94.

25) *Cornelio Magni: Quanto di più curioso* etc. Parme 1678 pap. 328 şi urm. şi 450 sgg. (după Bulletin de l'institut p. l'etude de l'Europe s-or. II, 10—12 pag. 236.

*Iohan Christoph Wagner: Delineatio provinciarum Pannoniae et Imperii turcici in Oriente* (Augsburg 1684). ... s'au găsit multe ruine antice dela Dunăre şi până la Tomi (Constanța) pe cari le-au zidit împărații bizantini şi această parte de țară se numeşte *Basarabia şi e locuită de Tătari ce se numesc Dobruces* şi de ei se servesc Turcii în expedițiile lor cele mai însemnate. Ei servesc cu puțină plata şi se mulțumesc după terminarea campaniei cu o haină şi cu ducați; dar prada pe care o fac le rămâne lor. Ce pagube a adus acest neam creştinătațci, din nefericire e în proaspăta amintire a oricui. Oraşele lor sunt: Tighinea, Cetatea Albă, Ismail şi Chilia (§ 183—186 şi § 187 pag. 43). Dupa *Arhiva Dobrogei* vol. II No. 1 (1919) pag. 85.

26) *D. Cantemir, Istoria Imperiului ottoman* pag. 309 nota 123:

«Dobrogea. Este o provincie situată dincoace de muntele Emu şi se întinde dealungul Dunărei dela Drăstor, în România până la gurile acestui fluviu. Toată țara e numai un şes; o câmpie vastă, fără fluviuri, fără selbe; numai la extremitatea de aproape de Drîstor este o pădure pe care Turcii o numiau *Deli-Orman* sau pădurea nebunilor».

Locuitorii ei sunt de origină Turci şi au venit aici din Asia, dar *astăzi se numesc Citaki* şi sunt renumiţi prin singulara lor ospitalitate».

Despre Citaci aminteşte şi *Engel, Geschichte der Bulgaren in Mösien* pag. cf. *M. Drinov* în *Periodicesko Spisanie* VII (1884) pag. 72.

27) *Voyage* de *S-r A. dela La Motraye en Europe en Asiè et en Afrique* (à la Haye) 1727 2 vol. vol. II pag. 9, 14, 205.

28) *Jean Bell d'Antirmony, Voyage depuis St. Pétersbourg en Russie dans diverses contrées de l'Asie* III Paris 1766 în *Uricarul XXIV* pag. 231—232.

29) *Ioseph Boscovich, Voyage de Constantinople en Pologne* pag. 149, 151, 152, 158, 167.

30) Vezi hărţile: *Rizzi Zannoni* din 1774, *Kriegstheater oder Graenzkarte Oesterreiches, Russlands und der Turkei* din 1788, de asemenea harta lui *Bauer şi Schmid.*

31) *Ioseph Mikoscha, Reise eines Polen durch die Moldau nach der Turkei*. (aus dem polnisch übersetzt von M. Samuel Gottlieb Linde) Leipzig 1793 pag. 23, 24, 28.

32) *E. Ritter, Briefe über Zustände und Begabenheiten in der Turkei aus den Jahren 1835 bis 1839.* Berlin 1841 pag. 163.

33) *Moltke, Campagnes des Russes dans la Turquie d'Europe en 1828 et 1829* pag. 36: «Cet état des choses existe surtout depuis que les Tartares de la Crimée, qui s'y étaient autre fois refugiés en ont été renvoyés par les Russes après la Campagne de 1828».

Populaţiunea în oraşe se menţinea la începutul veacului al XIX, căci în 1819 Silistra avea 5.000 locuitori, iar Babadagul 5—8.000, cari credem că erau în majoritate Turci sau Tătari.

cf. *I. M. Lichtenstein, Statistische Übersicht aller europäischen Staaten nach ihrem neuesten Zustande* Wien 1819.

Mutarea Tătarilor în Crimeia de către Ruşi, după războiul din 1828 mai cu seamă, făcea poate să se observe, din cauza lipsei lor în Dobrogea că «*arbitrar mai sunt socotiţi Turcii din Dobrogea ca Tătari*» deşi în 1844 se păstra încă termenul de *Dobrogea tătărească*, de oarece vorbindu-se de Hârşova care avea 5.000 de locuitori şi de Babadag cu 7000 se adaugă pentru acesta din urmă «Babadag, *în Dobrogea tătărească* aproape de lacul Razem, face un mare comerţ şi ocupă o bună poziţiune militară».

*Rudtorffer Fr. Militar-Geographie von Europa* [zweite Auflage] Prag 1839 pag. 534; *Fuchereau* de *St. Denys, Histoire de l'Empire ottoman, depuis 1792 jusqu'en 1844* Paris 1844 pag. 55.

34) *I. Ionescu, Excursion agricole dans la plaine de la Dobrodja,* Constantinople 1850 pag. 82.

35) *Kanitz, la Bulgarie danubienne et le Balkan* pag. 48.

36) *D-r C. Allard, la Bulgaire Orientale* pag. 82—83; *Idem, Mission médicale dans la Tartarie de Dobroudscha* pag. 58 *şi la Bulgaire Orientale* pag. 8, 118;

*K. F. Peters, Grundlinien zur Geographie und Geologie der Dobrudscha* în Denk. der Kais.—König. — Akademie der Wiessenschaften Wien 1866 mit geolog. Karte.

37) *A. Ubicini et Pavet de Courteille, État présent de l'empire ottoman* Paris 1876 pag. 25.

38) *Le Jean, Ethnographie der europäischen Turkei* pag. 33.

39) *Ibidem. pag. 36.*

40) *K. F. Petrs Grundl. zur Geographie und Geologie der Dobrudscha* pag. 53 nota 1.

41) *Ibidem. pag. 53.*

42) *K. F. Peters Vorläufiger Bericht über eine geologische Untersuchung der Dobrudscha* pag. 8.

43) *K. F. Peters, Grundlinien...* pag. 53: In ersterem [d. i Dunavetz] sah ich Frauen noch mit Stolz ihre grossen silbernen Nasenringe tragen».

43) *K. F. Peters, Grundlinien...* pag. 54.

Cifrele referindu-se la elementul mahomedan, pe cari le dau diferiţi autori pentru intervalul 1850—1877, variază, uneori chiar simţitor delu unii la alţii:

*Joanne Ad: Itinnéraire descriptif, historique et archéologique de l'Orient,* Paris 1861 pag. 313: «Tartares de la Dobrudscha 8.000».

*Poujade E: Chretiens et Turcs* Paris 1859 III pag, 260;

*C. Sax, Geographische-ethnographische Skizze von Bulgarien* [Das Donau-Wilaejet] în Mittheilungen der k. k. geogr. Gesellschaft Wien Bd. XII, 1869:

Sangiacatul Tulcea avea 39.133 mahomedani faţă de 17.928 creştini şi sangiacatul de Varna 58.689 mahomedani şi 20.609 creştini.

44) *A. Ritter zur Helle von Samo, Die Volker des Osmanischen Reiches* [Beiträge für Förderung orientalischer Studien aus den Papieren des fruheren Militär Attaché's der k. u. k. österrishisch-ungarischen Botschaft in Constantinopel] Wien Carl Gerold 1877 pag. 43.

45) *C. Jirecek, Geschichte der Bulgaren* Prag 1876 pag. 576: «Ihr Hauptgebiet [der Turken] ist die *sudliche Dobruza* von Razgrad und Sumen bis an's Meer;...

...«Tataren [über 50.000] haben sich im vorigen Jahrhundert in *der nordlichen Dobrudza*».

*Ravenstein* dă cifra de 184.000 mahomedani pentru toată Dobrogea.

46) Ziarul «*Timpul*» (Bucureşti An. III (1878) No. 193 din 2 Septembrie.

47) *Luca Ionescu, judeţul Tulcea. Dare de seamă prezentată consiliului judeţean.*

48) *A. Ubicini, la Dobroudja et le Delta du Danube* în Revue de Geographie 1879 pag. 246.

49) *Luca Ionescu, l. c.* pag. 25—29.

50) *Baron d'Hogguer, Renseignements sur Dobrodja* (son état actuel, ses ressources et son avenir) Febrier 1879, Bucarest 1879.

51) *Lorenz Diefenbach, Völkerkunde Osteuropas insbesondere der Haemushalbinsel und der unteren Donaugebiete* 2 vol. Darmstadt 1880. Vol. I. pag. 18: «Die Dobroudscha oder Dobrudscha (vgl. Kanitz in Ausland 1878 No. 40), ein ethnisch buntscheckiges Land hat seither mancherlei Wechsel erlitten. Wir kommen unter namentiich bei den Rumänen und den Bulgaren darauf zürück und bemerken hier nur statistich ethnische Angaben aus der «Darmst. Z. 1879 No. 78: 116.732. Bewohner, darunter *56.000 Mohamedaner,* 24.314 Rumänen, 16 476 Bulgaren, 13.936 von verschiedenen Stammen».

52) *Luca Ionescu* l. c. pag. 34—35.

53) *La Dobrogea roumaine* Bucarest 1919 pag. 14.

54) *Expunerea generală a situaţiunei jud. Constanţa.* Dare de seamă făcută consiliului judeţean în ziua de 18 Ianuarie 1881, de către prefectul judeţului *Remus N. Opreanu*, tipărită în *Farul Constanţei* An. II No. 36—37 din 18 şi 25 Ianuarie 1881.

55) *C. Jirecek, Das Fürstentum Bulgarien* pag. 133.

56) *I. A. Nazarettean: Notiţe istorice, şi geografice asupra provinciei Dobrogea*, Tulcea 1882 pag. 27.

57) *Sc. Vârnav, Situaţiunea judeţului Constanţa* pe anul 1904.

58) *C. D. Pariano, Dobrogea şi Dobrogenii*, Constanţa 1905 pag. 4.

59) *I. G. Ghica, Expunerea situaţiunei jud. Constanţa* Bucureşti 1910 pag. 18.

60) *P. Sfetescu, Expunerea situaţiunei judeţului Tulcea.* Tulcea 1913 pag. 15.

61) *D-r St. Romansky, Carte ethnographique de la nouvele Dobroudja roumaine* [Extrait de la Revue de l'Academie des sciences bulgares» XI] Sofia 1915 pag. 15.

62) *Lubor Niederle, La race slave.* Statistique, démographie, antropologie Traduit de tchèque par Louis Leger. Paris 1911 pag. 192—194.

63) *La Dobrogea roumaine* pag. 93—94.

64) *S. Mehedinţi, Observări asupra Dobrogei* în Convorbiri Literare. Anul 1919 No. 1 pag. 79.

65) *C. Brătescu, Contributions à la question de la Dobrogea* în La Dobrogea roumaine pag. 87.

66) G. Popa — Lisseanu, *Cetăţi şi oraşe greco-romăne în noul teritoriu al Dobrogei*, Bucureşti 1914 pag. 16.

67) Pentru fixarea senzului toponimiei ne-am folosit de următoarele lucrări:

*A. C. Barbier de Meynard: Dictionnaire turc-francais* Paris, Ernest Leroux 2 vol. 1881—1886.

*Fr. Miklosich, Die Turkischen Elemente in den sud-ost und ost europäischen Sprache* [griechisch, albanesisch, rumänisch, bulgarisch, serbisch, kleinrussisch, polnisch], Wien 1884 pag, 13, 15 etc; *Fr. Miklosich, Die Turkischen Elementen....* Nachtrag zu den unter gleichen Titel in XXXIV und XXXV Bande der Denkschriften gedruckten Abhandlung Wien 1888; *Herman Vambery Die primitive Cultur des Turko-Tatarischen Volkes*, Leipzig 1879 pag. 177, 178 etc.

*Herman Vambery, Das Turkenvolk in seinen ethnologischen und ethnographischen Beziehungen* Leipzig F. A. Brockhaus 1885 pag. 193;

*Ioseph von Hammer, des Osmanischen Reiches Staatsverfassung und Staatsverwaltung* vol. II. pag. 137.

*N. Iorga. Geschichte des Osmanichen Reiches* vol. I. pag, 460,